

Hallituksen esitys Eduskunnalle käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevien säännösten uudistamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain sekä käräjäoikeuslain käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevia säännöksiä.

Yhden virkatuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpano olisi edelleen toimivaltainen käsittelemään kaikki rikosasiat. Uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi ehdotetaan kolmen virkatuomarin kokoonpanoa, joka voisi käsitellä kaikkia sellaisia rikosasioita, joissa tällaista kokoonpanoa olisi pidettävä perusteltuna asian laadun tai muun erityisen syyn takia.

Virkatuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanoa olisi edelleen mahdollista vahventaa toisella lainoppineella tuomarilla, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljä lautamies.

Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa ehdotetaan laajennettavaksi käsittelemään sellaisia rikoksia, joista voi syytteen mukaan seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä tiettyihin muihin nimeltä mainittuihin rikoksiin.

Lautamiehet eivät esityksen mukaan enää osallistuisi riita-asioiden käsittelyyn. Riita-asiat käsiteltäisiin yhden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Notaari ja käräjäviskaali eivät olisi enää toimivaltaisia toimimaan puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa. He voisivat toimia kolmen tuomarin kokoonpanossa kahden virkatuomarin rinnalla riita-asioiden lisäksi myös rikosasioissa. Muutoin notaareja ja käräjäviskaaleja koskeva toimivaltasääntely säilyisi asiallisesti ennallaan.

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivästä tammikuuta 2009.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	3
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
Lautamiesten kelpoisuus ja käräjäoikeuden nykyiset kokoonpanot.....	3
Lautamiesten valitseminen, lukumäärä ja osallistuminen istuntokäsittelyihin.....	4
2.2 Ulkomaiden lainsäädäntö.....	5
Ruotsi.....	5
Norja.....	5
Tanska.....	6
Saksa.....	7
Englanti ja Wales.....	7
2.3 Nykytilan arviointi.....	8
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	10
4 ESITYKSEN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET.....	14
5 ASIAN VALMISTELU.....	15
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	17
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	17
1.1 Oikeudenkäymiskaari.....	17
2 luku Päätösvaltaisuudesta.....	17
8 luku Hakemusasioiden käsittely.....	21
1.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	22
6 luku Pääkäsittelystä.....	22
1.3 Käräjäoikeuslaki.....	22
2 VOIMAANTULO.....	25
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	25
LAKIEHDOTUKSET.....	27
1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta.....	27
2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:n muuttamisesta.....	28
3. Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta.....	29
LIITE.....	31
RINNAKKAISTEKSTIT.....	31
1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta.....	31
2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:n muuttamisesta.....	34
3. Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta.....	35

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Suomessa lautamiesjärjestelmällä on pitkät perinteet, sillä maallikot ovat jossain kokoonpanossa osallistuneet lainkäyttöön aina 1200-luvulta lähtien. Nykyiseen järjestelmään siirryttiin vuoden 1993 alioikeusuudistuksen yhteydessä. Tällöin alioikeudet yhdenäistettiin ja käyttöön otettiin järjestelmä, jossa rikosasioissa ja eräissä riita-asioissa yksilöllistä äänioikeutta käyttää käräjäoikeudessa ammattituomarin rinnalla maallikko, lautamies.

Ennen mainittua uudistusta yleisistä alioikeuksista lähinnä vain kihlakunnanoikeuksissa toimi maallikoita tuomitsemistehtävissä. Puheenjohtajana olevan ammattituomarin rinnalla toimivalla lautakunnalla, joka koostui 5–7 maallikosta, oli yksi kollektiivinen ääni. Vain yksimielisen lautakunnan kanta voitti ammattituomarin kannan.

Raastuvanoikeuden peruskokoonpanossa oli kolme ammattituomaria. Näiden lisäksi eräissä raastuvanoikeuksissa oli yksilöllisen äänioikeuden omaavia kunnallisneuvosmiehiä, jotka eivät olleet lainoppineita. Sen sijaan hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa ei ole eikä ollut ennen vuoden 1993 uudistusta maallikotuomareita. Myöskään hallintotuomioistuimissa ei ole maallikkoedustusta.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Lautamiesten kelpoisuus ja käräjäoikeuden nykyiset kokoonpanot

Oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 2 §:n mukaan käräjäoikeudessa on lainoppineina jäseninä laamanni ja käräjätuomari sekä muina jäseninä lautamiehiä. Käräjäoikeuden puheenjohtajana toimii aina lainoppinut jäsen.

Lautamiesten yleisistä kelpoisuusvaatimuksista säädetään käräjäoikeuslain (581/1993) 6 §:ssä. Lautamiehen pitää olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka ei

ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lautamiehenä. Lisäksi lautamieheltä edellytetään tuomarinvalan vannomista taikka vastaavan vakuutuksen antamista sekä vähintään 25 vuoden ikää. Toisaalta lautamieheksi ei saa nimittää henkilöä, joka on täyttänyt 63 vuotta. Lautamiehenä ei saa olla henkilö, jolla on virka yleisessä tuomioistuimessa tai rangaistuslaitoksessa taikka joka virassaan suorittaa ulosottotehtäviä, rikoksen esitutkintaa taikka tull- tai poliisivalvontaa, eikä myöskään virallinen syyttäjä, asianajaja taikka muu ammatikseen asianajoa harjoittava henkilö.

Lautamiesten erityinen kelpoisuus eli esteettömyys määräytyy samalla tavalla kuin tuomareiden esteettömyys yleensäkin. Lautamiehiin sovelletaan näin ollen oikeudenkäymiskaaren 13 luvussa säädettyjä tuomarin esteellisyyssperusteita.

Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n mukaan peruskokoonpanona rikosasioissa toimii käräjäoikeuden lainoppineen jäsenen ja kolmen lautamiehen muodostama kokoonpano. Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:n mukaan riita-asiat käsittelee yksi ammattituomari, mutta eräin edellytyksin asia käsitellään useamman jäsenen kokoonpanossa. Tällöin kokoonpano muodostuu pääsääntöisesti kolmesta lainoppineesta jäsenestä, mutta edellä mainittu lautamieskokoonpano on päätösvaltainen nimetyissä riita-asiatyypeissä. Näitä ovat 1) yhteiselämän lopettaminen, avioero ja puolison elatus, 2) lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus, 3) isyyden vahvistaminen ja kumoaminen, 4) lapseksi ottaminen, 5) holhous ja 6) huoneenvuokra. Edelleen lautamieskokoonpano on mahdollinen tietyissä käräjäoikeudessa käsiteltävissä maoikeusasioissa. Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:n mukaan lautamieskokoonpanoa voidaan riita- ja rikosasioissa vahvistaa toisella ammattituomarilla ja neljännellä lautamiehellä.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan rikosasia voidaan lautamieskokoonpanon sijasta ratkaista myös yhden ammattituomarin muodostamassa ko-

koonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään vuosi ja kuusi kuukautta. Rangaistukseksi saadaan tällöin tuomita vain sakkoa.

Yksi lainoppinut tuomari voi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan ratkaista asian kirjallisessa menettelyssä, pääkäsittelyä toimittamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (681/1997), jäljempänä ROL, 5 a luvun mukaisesti. Kirjallisen menettelyn edellytyksenä on, että 1) mistään syyttäjän syytteessä tarkoitettu teosta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta, 2) vastaaja on tunnustanut teon ja ilmoittanut suostuvansa kirjalliseen menettelyyn, 3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen, 4) asianomistaja ei vaadi suullista käsittelyä eikä 5) asian selvitettyyn tilaan nähden ole tarpeen järjestää pääkäsittelyä. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan sitä, että asia on vietävä suulliseen käsittelyyn, jos asiasta oleva näyttö on epäselvää tai ristiriitaista. Rangaistukseksi kirjallisessa menettelyssä voidaan tuomita enintään yhdeksän kuukautta vankeutta.

Käräjäoikeuksien lainkäyttötehtävissä toimii myös tuomioistuinharjoittelua suorittavia notaareita sekä käräjäviskaaleja, joiden toimivalta on rajoitetumpi kuin ammattituomareilla. Käräjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n mukaan neljä kuukautta virassa toiminut notaari voi laamannin määräyksestä toimia oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n lautamieskokoonpanon puheenjohtajana, paitsi jos vastaaja on vangittu tai jostakin syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta on syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Edelleen notaari voi laamannin määräyksestä toimia oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuna yhden tuomarin kokoonpanossa puheenjohtajana vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita koskevin poikkeuksin sekä ratkaista asian kirjallisessa menettelyssä ROL 5 a luvun mukaisesti, mutta rangaistukseksi hän ei voi tuomita muuta kuin sakkoa. Yleisenä rajoituksena on, ettei notaaria saa määrätä käsittelemään asiaa, jota laatusa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vai-

keana ratkaista. Käräjäoikeuslain 3 b §:n mukaan käräjäviskaalin toimivalta vastaa notaarin täysimääräistä toimivaltaa.

Lautamiesten valitseminen, lukumäärä ja osallistuminen istuntokäsittelyihin

Lautamiesten lukumäärän vahvistaa oikeusministeriö. Kunnanvaltuuston on valittava lautamiehet toimikauttaan vastaavaksi ajaksi siten, että kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaumaa. Yhteensä lautamiehiä on noin 3 700.

Vuonna 2006 käräjäoikeudet ratkaisivat noin 98 000 rikosoikeudellista asiaa. Kun ratkaistuista asioista vähennetään sakon muuntoasiat, ratkaistuja asioita oli noin 75 000, joista vajaassa 7 800 asiassa ratkaisuna oli käsittelyratkaisu. Yleisin käsittelyratkaisu on se, että asia yhdistetään johonkin toiseen asiaan.

Lautamieskokoonpanossa yllä mainituista jutuksista ratkaistiin hieman yli 41 000 asiaa. Rikosnimikkeittäin tarkasteltuna eniten lautamieskokoonpanossa ratkaistiin törkeitä rattiopumusasioita (11 600). Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat pahoinpitely (7 300) ja törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen (2 800) sekä varkaus (2 200). Edellä mainittujen lisäksi vastaavien nimikkeiden törkeissä tekemuodoissa oli noin tuhat asiaa (törkeitä pahoinpitelyjä 770 ja törkeitä varkauksia 340) eli yhteensä noin 25 000 asiaa. Kyseiset nimikkeet muodostivat noin 60 prosenttia lautamieskokoonpanossa käsitellyistä rikosoikeudellisista asioista.

Riita-asioissa lautamieskokoonpanoon käyttäminen sitä vastoin on hyvin harvinaista. Esimerkiksi vuonna 2006 siviiliasioita ratkaistiin käräjäoikeuksissa 202 120, joista 102 lautamieskokoonpanossa. Lautamiesjuttujen määrää on pidettävä vähäisenä siitä huolimatta, että mainittuihin siviiliasioihin lukeutui muun muassa noin 150 000 riidaton- ta velkomusasiaa, joissa ei ollut kysymys varsinaisesta oikeudenkäynnistä vaan täytäntöönpanoperusteen hakemisesta riidattoman saatavan perimiseksi ulosottoon.

Lautamiehillä on samanlainen yksilöllinen äänioikeus kuin ammattituomareilla. Jutun

käsittelyyn osallistuessaan lautamiesten vastuu tuomioistuimen ratkaisusta on siten huomattava. Tämä vastuu voi toteutua rikosoikeudellisena tai vahingonkorvausoikeudellisena vastuuna. Käytännössä lautamiesten vastuuta tosin vähentää se, että he voivat tiettyyn rajaan asti luottaa puheenjohtajana toimivan lakiasiain tuomarin selostukseen voimassa olevan oikeuden sisällöstä.

Lautamieskokoonpanossa tehtyjen äänestyspäätöksiä määrää on yksi seikka, jonka avulla voidaan arvioida lautamiesten vaikutusta tuomioistuimen ratkaisutoimintaan. Viimeksi äänestysratkaisujen määrää on selvittänyt oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (de Godzinsky, Virve-Maria – Ervasti, Kaijus: Lautamiehet tuomareina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 162, Helsinki 1999). Mainitun tutkimuksen mukaan lautamieskokoonpanossa tehtyjen äänestysratkaisujen määrää voidaan pitää marginaalisena niin rikos- kuin myös siviiliasioissa. Vuonna 1997 äänestyspäätöksiä oli alle puoli prosenttia kaikista lautamieskokoonpanossa käsitellyistä rikosasioista. Riita- ja hakemusasioissa mainittu prosenttiosuus oli 2 kummassakin.

2.2 Ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsissa lautamiehiä käytetään ratkaisukokoonpanossa käräjä- ja hovioikeudessa. Rikosasioissa käräjäoikeuden lautamieskokoonpano koostuu yhdestä lainoppineesta tuomarista ja kolmesta lautamiehestä. Myös vahvennettu kokoonpano on mahdollinen. Jos jutun laajuus tai vaikeusaste sitä edellyttää, voidaan tuomioistuimen kokoonpanona Ruotsin oikeudenkäyntilain (rättegångsbalken) mukaan vahvistaa yhdellä lainoppineella tuomarilla ja yhdellä lautamiehellä. Tarpeen vaatiessa kokoonpanoa voidaan niin ikään vahvistaa yhdellä tai kahdella erityisasiantuntijalla, joista toinen on erikoistunut taloudellisiin kysymyksiin ja toinen verotukseen.

Yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa voidaan ratkaista sellaiset rikosasiat, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan

voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko.

Siviiliasioissa käräjäoikeuden kokoonpanoon kuuluu lautamiehiä etenkin tietyissä perheoikeudellisissa jutuissa, joissa käräjäoikeus on päätösvaltainen yhden lainoppineen tuomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanossa. Yleensä riita-asiat käsittelee kuitenkin yhden tai kolmen virkatuomarin kokoonpano.

Hovioikeuksissa lautamieskokoonpanoa käytetään rikosjutuissa sekä joissakin perheoikeudellisissa asioissa. Näissä jutuissa hovioikeus on päätösvaltainen kolmen lainoppineen tuomarin ja kahden lautamiehen kokoonpanossa. Myös vahvennettu kokoonpano on mahdollinen, jolloin kokoonpanoon saa kuulua enintään neljä lainoppinutta ja kolme maallikkojäsentä. Sellaisissa rikosjutuissa, joissa ei ole syytä tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkoja, hovioikeus on kuitenkin päätösvaltainen ilman lautamiehiä.

Sanan- ja painovapausjutuissa Ruotsissa on käytössä valamies- eli juryjärjestelmä. Näissä asioissa jury koostuu yhdeksästä jäsenestä ja sen tehtävänä on päättää, onko joukkotiedotusvälineen käytössä ylipäätään tapahtunut rikos. Jos vähintään neljä juryn jäsentä katsoo, että rikosta ei ole tapahtunut, vastaaja vapautetaan syytteestä.

Mikäli puolestaan vähintään kuusi juryn jäsentä katsoo rikoksen tapahtuneen, asia etenee kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanoon, joka päättää rangaistuksista sekä mahdollisista vahingonkorvauksista. Tässä käsittelyssä tuomioistuin on siinä mielessä sidottu juryn ratkaisuun, että se ei voi arvioida tekoa juryä ankarammin. Sitä vastoin käsittelyssä voidaan päätyä kokonaan vapautta-vaan tuomioon sekä juryn arviota lievempään rikosnimikkeeseen. Vastaavat säännöt pätevät myös mahdolliseen muutoksenhakuun.

Jury-systeemin käyttö on Ruotsissa kuitenkin vapaaehtoista, sillä jutun asianosaiset voivat päättää, että asia ohjataan suoraan varsinaiseen tuomioistuinkäsittelyyn ilman sitä edeltävää jury-vaihetta.

Norja

Norjassa lautamiehiä kuuluu tuomioistuimen kokoonpanoon sekä alioikeudessa (ting-

ret) että ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa (lagmannsrett). Lautamiehillä on yksilöllinen äänioikeus, ja he voivat käsitellä sekä riita- että rikosasioita.

Siviiliasioiden oikeudenkäyntilain (tvisteloven) mukaan lautamiehet osallistuvat riitajutun alioikeuskäsittelyyn, jos tuomioistuimien pitää lautamieskokoontalon tarpeellisuutta tai jos joku asianosainen sitä vaatii. Tällaiset vaatimukset ovat käytännössä erittäin harvinaisia. Alioikeudessa siviiliasioiden lautamieskokoontalon kuuluu lainoppinut puheenjohtaja ja kaksi maallikkoa. Riitasioiden muutoksenhaussa tuomioistuimen kokoonpanoon voidaan ottaa kaksi maallikkojäsentä. Lainoppineita tuomareita muutoksenhaussa on kolme.

Norjan rikosoikeudenkäyntilain (straffeprosessloven) mukaan rikosjutuissa lautamiehin turvautuminen ratkeaa sekä rikoksen törkeysasteen että joissakin tapauksissa myös vastaajan mielipiteen perusteella. Alioikeuden pääkäsittelyssä peruskokoonpano rikosjutuissa on yksi lainoppinut tuomari ja kaksi lautamiestä. Laajoissa jutuissa tai erityisestä syystä kokoonpanossa voi olla myös kaksi lainoppinutta tuomaria ja kolme maallikkoa.

Tunnustetuissa rikosasioissa yhden lainoppineen tuomarin kokoonpano on syytetyn sekä tuomioistuimen suostumuksella mahdollinen. Tällöin ei kuitenkaan ole enää kysymys varsinaisesta rikosjutun pääkäsittelyssä, vaan kuulemistuomio -nimisestä summaarisesta menettelystä.

Muutoksenhakuasteessa rikosjuttujen peruskokoonpano on kolme lainoppinutta tuomaria ja neljä lautamiestä. Törkeämissä rikosjutuissa, joissa muutoksenhaun kohteena olevasta rikoksesta voi seurata yli kuuden vuoden vankeusrangaistus, syyllisyyskysymyksen päättää ensin maallikoista koostuva 10 henkilön jury (lagrett). Mikäli seitsemän juryn jäsentä pitää vastaajaa syyllisenä, jutun seuraamuskysymys siirtyy kolmen lainoppineen tuomarin ja neljän juryn jäsenen ratkaistavaksi. Mikäli kolme virkatuomaria puolestaan katsoo, että jury on antanut virheellisen vapauttavan tuomion, ratkaistaan syyllisyysasia uudelleen kolmen virkatuomarin ja neljän maallikon kokoonpanossa.

Tanska

Tanskan oikeudenkäyntilain (retsplejeloven) mukaan yleisissä tuomioistuimissa maallikkojäsenet osallistuvat ainoastaan rikosasioiden ratkaisemiseen eikä heillä ole toimivaltaa ratkaista yksityisoikeudellisia vaatimuksia edes silloin kun niitä käsitellään rikosjutun yhteydessä.

Rikosjutuissa maallikot osallistuvat tuomitsemistoimintaan yleisessä alioikeudessa (byret) sekä ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa (landsret). Maallikkoedustuksen koostumus riippuu etenkin syytteenalaisen teon vakavuudesta. Sakkojutuissa lautamieskokoontalon ei lähtökohtaisesti käytetä lainkaan. Sakkojuttuja vakavammissa rikoksissa alioikeudessa ja ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa on kummassakin olemassa kahdentyyppisiä lautakuntajuttuja. Rikosjutuissa, joissa voidaan tuomita vähintään neljän vuoden vapausrangaistus, maallikoista käytetään termiä valamies ja vastaavasti maallikkojutun nimi on tällöin valamiesjuttu. Mikäli tuomitava vapausrangaistus puolestaan jää alle neljän vuoden mittaiseksi, maallikoista voidaan tällöin suomalaisittain käyttää nimikettä lautamies ja heidän ratkaisemista asioista lautamiesjuttu. Mainituista lautamiesjuttujen käsittelyn voidaan varsin pitkälle ajatella vastaavan suomalaista lautamiesmenettelyä.

Alioikeudessa valamiesjutuissa kokoonpanona on kolme virkatuomaria ja kuusi valamiestä. Lautamiesjutuissa alioikeus on puolestaan toimivaltainen, kun siinä on yksi lainoppinut tuomari ja kaksi maallikkojäsentä. Käsiteltäessä talousrikoksia lautamieskokoontalon päällikkötuomari voi kuitenkin tietyin edellytyksin määrätä vahvennetusta kokoonpanosta, jossa istuu kaksi virkatuomaria ja kolme maallikkojäsentä.

Ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa valamieskokoontalon on kolme virkatuomaria ja yhdeksän valamiestä. Lautamiesjutuissa oikeuden kokoonpano on puolestaan kolme virkatuomaria ja kolme lautamiestä.

Maallikoiden ääni- ja ratkaisuvallta on riippuvainen kokoonpanosta. Lautamiehillä on yksilöllinen äänioikeus ja muutenkin he osallistuvat ratkaisutoimintaan tasavertaisesti virkatuomarien kanssa.

Valamiesten ensisijaisena tehtävänä on puolestaan syyllisyyskysymyksen ratkaiseminen, josta äänestettäessä sekä virkatuomareilla että valamiehillä on yhtäläinen äänioikeus eli kullakin on käytössään yksi ääni. Alioikeudessa syyksi lukeva tuomio edellyttää tällöin sitä, että vähintään neljä valamiesistä ja kaksi virkatuomaria pitää syytettyä syyllisenä. Muutoksenhakuasteessa syyksi lukeva tuomio puolestaan edellyttää vähintään kuutta ääntä valamiehiltä ja kahdelta virkatuomarilta.

Syylliseksi julistamisen jälkeen oikeus päättää myös rangaistuksista valamieskoonpanossa. Myös nyt valamiehillä on yksi ääni kullakin. Sitä vastoin virkatuomarien äänioikeutta on seuraamuskysymyksissä vahvistettu siten, että heidän yhteenlaskettu äänimääränsä vastaa valamiesten äänimäärää.

Koska valamiesten ensisijaisena tehtävänä on yllä kuvatuin tavoin syyllisyyskysymyksen arviointi, muutoksenhakutuomioistuimessa riittää kuitenkin aina pelkkä lautamieskoonpano, mikäli muutoksenhaku ei koske syyllisyyskysymystä.

Saksa

Saksassa maallikkojäsenten osallistuminen rikosjuttujen ratkaisutoimintaan riippuu sekä käsiteltävän asian vakavuudesta että oikeusasteesta. Ensinnäkin yksi ammattituomari on käräjäoikeudessa (Amtsgericht) toimivaltainen ratkaisemaan sellaiset rikosjutut, joissa voidaan tuomita korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistus. Tätä vakavimmat rikosasiat, joissa voidaan tuomita enintään neljän vuoden vankeusrangaistus, käsitellään ensimmäisessä asteessa käräjäoikeuden lautamieskoonpanossa, joka koostuu puheenjohtajana toimivasta ammattituomarista sekä kahdesta lautamiehestä. Lautamieskoonpanon maallikkojäsenillä on yksilöllinen äänioikeus.

Ensimmäisen asteen tuomioistuin vakavimmille rikoksille sekä muutoksenhakuaste käräjäoikeuden ratkaisuille on osavaltion alioikeus (Landgericht). Rikosjuttujen suullisissa pääkäsittelyissä sen kokoonpanoon kuuluu aina maallikkojäseniä. Mikäli kyseessä on osavaltion alioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemästä jutusta, toimivaltainen ko-

koonpano on kolme ammattituomaria ja kaksi lautamiestä. Muutoksenhakuasiassa toimivaltainen kokoonpano on puolestaan ammattituomari sekä kaksi lautamiestä.

Englanti ja Wales

Englannissa ja Walesissa maallikoiden osallistuminen tuomitsemistoimintaan poikkeaa huomattavasti suomalaisesta järjestelmästä. Maallikkojärjestelmän kannalta keskeistä on rikosten jaottelu yhtäältä vähäisiin rikoksiin (summary offences) sekä toisaalta törkeisiin rikoslakirikoksiin (indictable offences). Näistä ensin mainitut käsitellään ensiasteessa Magistrates Court -nimisessä tuomioistuimessa, kun puolestaan rikoslakirikosten oikeuspaikkana on Crown Court. Edelleen vähäisten ja törkeiden rikosten välimaastoon kuuluu kolmas jutturyhmä, johon kuuluvat asiat voidaan käsitellä joko Magistrates Courtissa tai Crown Courtissa. Päätöksen toimivaltaisesta tuomioistuimesta tekee näissä asioissa Magistrates Court.

Maallikoiden osallistuminen ratkaisutoimintaan riippuu siitä, onko ensimmäinen asiaa käsittelevä oikeusaste Magistrates Court vai Crown Court. Ensin mainitussa ratkaiseva kokoonpano muodostuu lähtökohtaisesti kahdesta tai kolmesta maallikotuomarista, joita avustaa lainoppinut avustaja. Näissä juutissa maallikotuomareilla on yksilöllinen äänioikeus. Tietyissä isommissa kaupungeissa Magistrates Court -tuomioistuimen tuomareina voi toimia myös lainoppineita henkilöitä. Tällöin Magistrates Court on toimivaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa. Pääasiallisesti Magistrates Courtissa käsitellään rikosjuttuja, joista voi seurata enintään 12 kuukauden vankeusrangaistus.

Mikäli ensimmäinen juttua käsittelevä tuomioistuin on puolestaan Crown Court, tuomioistuimen maallikkoedustus koostuu 12 hengen jurystä, jonka tehtävänä on ratkaista syyllisyyskysymys. Mikäli jury pitää vastaajaa syyllisenä, siirtyy asia lainoppineelle tuomarille, jonka tehtävänä on rangaistuksen määrääminen. Muutoksenhakutuomioistuimena Crown Courtin kokoonpanoon kuuluu maallikoita vain silloin, kun muutoksenhaku koskee todistelua. Tällöin Crown Court on toimivaltainen kahden virkatuoma-

rin ja yhden maallikkojäsenen kokoonpanossa.

Englannin ylemmissä muutoksenhakutuomioistuimissa, joita ovat The Court of Appeal ja ylimpänä asteena House of Lords, ei ole maallikkojäseniä.

2.3 Nykytilan arviointi

Nykyinen lautamiesjärjestelmä on toiminut käytännössä melko hyvin. Kuten tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea mietinnössään toteaa, yhtenä järjestelmän toimivuuden mittarina voidaan pitää äänestämistä lautamieskokoonpanossa. Kuten jo edellä mainittiin, äänestäminen on poikkeuksellista ja pääsääntöisesti ratkaisut tehdään lautamieskokoonpanossa yksimielisesti. Eräiden, julkisuudessakin keskustelua herättäneiden lautamiesten äänin tehtyjen ratkaisujen perusteella ei myöskään voida tehdä johtopäätöstä lautamiesjärjestelmän toimimattomuudesta. Heti alioikeusuudistuksen jälkeen eräissä käräjäoikeuksissa ilmeni ongelmia lautamiesistuntojen järjestämisessä muun ohessa sen vuoksi, että jotkut lautamiehet jäivät pois istunnoista. Tällaisista ensivaiheen ongelmista on pitkälti päästy eivätkä nämä ongelmat alkujaankaan merkinneet rakenteellista epäkohtaa järjestelmässä.

Nykytuotoinen lautamiesjärjestelmä vaatii kuitenkin kehittämistä. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea löysi järjestelmän uudistamistarpeita kolmessa eri suhteessa: 1) lautamiesjärjestelmän käytön laajuudessa, 2) lautamiesten valintamenettelyssä sekä 3) äänestysäännöissä. Tässä keskitytään lautamiesten käytön laajuuteen, mutta myös lautamiesten valintamenettelyn sekä äänestysääntöjen mahdollisia muutostarpeita pitää jatkossa seurata tarkasti.

Maallikoiden osallistumista lainkäyttöön on sekä puolustettu että vastustettu useilla eri perusteilla. Luettelomaisesti perusteina on pääsääntöisesti mainittu seuraavat: traditio, kansan oikeustaju, oikeuslaitoksen luottamuksen ylläpitäminen, tuomioistuinten demokraattinen kontrolli, elämäkokemuksen välittäminen, pedagogiasyyt, lautamiesten paikallistuntemus, tuomarin harkinnan parantaminen, oikeudenkäytön julkisuus, lautamiehillä oleva erityisasiantuntemus sekä kus-

tannusten pienuus. Lautamiesjärjestelmän puolesta ja vastaan esitettyjä näkökohtia on käsitelty kattavasti tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (komiteanmietintö 2003:3 s. 176—179.)

Edellä lueteltujen perusteiden painoarvot ovat aikojen kuluessa vaihdelleet. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea kuitenkin nosti yhden perusteen lautamiesten käyttämiselle muita näkökohtia tärkeämmäksi. Komitean näkemyksen mukaan lautamiesjärjestelmän säilyttämistä puoltavat nykyaikana ensisijassa tuomioistuinten merkitys ja asema yhteiskunnassa sekä näihin liittyvät näkökohdat. Tästä näkökulmasta lautamiesten mukanaololla päätöksenteossa on edelleenkin merkitystä tuomioistuinlaitoksen toiminnan kontrolliin ja avoimuuden kannalta. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa tuomioistuinten toimintaa kontrolloidaan myös monella muulla tavoin kuin maallikko-osallistumisen avulla. Esimerkiksi tiedotusvälineiden rooli tuomioistuinten toiminnan valvonnassa on hyvin keskeinen. Tiedotusvälineet seuraavat nykyään varsin tarkoin oikeusjuttuja ja levittävät suurelle yleisölle tehokkaasti tietoa oikeusjuutista ja yleisemminkin tuomioistuinlaitoksesta.

Keskeisimpänä perusteena lautamiesjärjestelmälle voidaankin siten pitää sitä, että lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon on omiaan pitämään yllä tuomioistuinten luottamus pohjaa yhteiskunnassa. Kuten tutkimukset osoittavat (Lappi-Seppälä, Tapio – Tala, Jyrki – Litmala, Marjukka – Jaakkola, Risto: Luottamus tuomioistuimiin. Haastattelututkimus väestön asenteisiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 160. Helsinki 1999, de Godzinsky, Virve-Maria – Ervasti, Kaijus: Lautamiehet tuomareina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 162. Helsinki 1999 sekä Niskanen, Hannu – Ahonen, Timo – Laitinen, Ahti: Suomalaisen luottamus tuomioistuimiin. Turku 2000), lautamiesjärjestelmä lisää tuomioistuimia kohtaan tunnettavaa luottamusta, vaikkakaan ei ilmeisesti niin paljon kuin toisinaan on ajateltu. Tuomioistuimia kohtaan tunnettavan luottamuksen ylläpitämisessä lautamiesjärjestelmällä on siten sellaista itseisarvoa, että lautamiesjärjestelmää ei ole syytä kokonaan lakkauttaa.

Luottamuksen ylläpitäminen tuomioistuinlaitokseen ei kuitenkaan edellytä sitä, että lautamiehet osallistuisivat käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanoon nykyisessä laajuudessa. Lautamieskokoonpanossa käsitellään runsaasti oikeus- ja tosiasiakysymysten osalta selviä ja rangaistuskäytännöltään vakiintuneita rutiiniluonteisia rikosasioita.

Nykyisin käräjäoikeuksien kokoonpanovaihtoehdot rajoittuvat joko yhden tuomarin kokoonpanoon tai lautamieskokoonpanoon. Vain näihin kahteen kokoonpanovaihtoehtoon perustuvaa järjestelmää voidaan pitää pulmallisena ainakin jossain oikeudellisesti vaikeissa juttutyypeissä, jonka takia myös kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpano pitäisi ottaa yhdeksi mahdolliseksi vaihtoehdoksi käsiteltävän asian laadun tai muun erityisen syyn niin vaatiessa. Oikeudellisesti poikkeuksellisen vaikeiden juttujen on joissakin puheenvuoroissa myös katsottu edellyttävän sellaista ammatillista osaamista, että lautamiesten osallistumista niiden ratkaisutoimintaan virkavastuulla voidaan pitää jopa heidän oikeusturvansa kannalta arveluttavana. Etenkin äänestystilanteissa lautamiesten yksilöllinen äänioikeus saattaa aiheuttaa vaikeita vastuukysymyksiä. Esimerkiksi tietyt oikeudellisesti vaikeat rikosjutut vaativat ammattituomariltakin pitkää paneutumista asiaan. Näissä jutturyhmissä onkin pulmallista sanoa, että lautamiehet kykenisivät osallistumaan täysipainoisesti tällaisten asioiden käsittelyyn vain seuraamalla käräjäoikeuden pääkäsittelyä ja päättämällä sen perusteella, miten asia on ratkaistava.

Vastaavasti yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa on pidetty liian pienenä. Esimerkiksi oikeudenkäynnin kokonaisuuden lyhentämistä pohtinut työryhmä (oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2007:2) korosti tältä osin muun muassa sitä, että nykyiset säännökset rajoittavat yhden tuomarin kokoonpanon käyttömahdollisuudet istuntokäsittelyssä ratkaistavissa asioissa enimmäisrangaistuksen ja tuomittavan rangaistuksen perusteella arvioiden verraten vähäisiin rikoksiin. Työryhmän mukaan nämä kriteerit estävät yhden tuomarin kokoonpanon käyttämisen toisinaan myös silloin kun se asian laatuun ja laajuuteen nähden olisi perusteltua.

Yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan ulkopuolelle voidaankin katsoa rajautuvan asioita, jotka ovat oikeudellisesti selviä, joissa ei ole vaikeita näyttökysymyksiä ja joissa rangaistuskäytäntö on vakiintunutta. Tällaisia juttuja ovat muun muassa sellaiset käräjäoikeuksissa yleisesti käsitellyt rikoslajit kuten pahoinpitely, rattijuopumus, törkeä rattijuopumus, varkaus, kavallus ja luvaton käyttö, joissa joko säädetty enimmäisrangaistus tai kulloinkin käsillä olevassa tapauksessa tuomittava rangaistus voivat edellyttää täysilukuista kokoonpanoa. Mainitunkaltaisissa asioissa ei asianosaisen oikeusturvan voida katsoa heikentyvän, vaikka se ratkaistaisiin yhden tuomarin kokoonpanossa lautamieskokoonpanon asemesta.

Vuoden 2006 lokakuun alusta voimaan tulut mahdollisuus ratkaista tietyt rikosjutut kirjallisessa menettelyssä on tosin laajentanut yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa. Oikeudenkäynneistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 1 §:n mukaan kirjallisessa menettelyssä voidaan tietyin edellytyksin käsitellä yhden ammattituomarin kokoonpanossa rikosasiaa, jossa mistään virallisen syyttäjän syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen valitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rangaistukseksi kirjallisessa menettelyssä voidaan mainitun lainkohdan mukaan tuomita enintään yhdeksän kuukauden vankeutta. Myös notaari voi ratkaista asian kirjallisessa menettelyssä, mutta tällöin rangaistukseksi voidaan tuomita vain sakkoa.

Kirjallisessa menettelyssä on siis nykyisin suullista menettelyä laajemmin mahdollista ratkaista rikosjuttuja yhden tuomarin kokoonpanossa. Käytännössä tämä johtaa siihen varsin ristiriitaiseen lopputulokseen, että kirjallisessa menettelyssä yksi tuomari voi tuomita enimmillään 9 kuukauden vankeusrangaistuksen, kun suullisessa käsittelyssä ei voida yhden tuomarin kokoonpanossa tuomita sakkoa ankarampaa rangaistusta. Kirjallisessa menettelyssä voidaan siis yhden tuomarin kokoonpanossa käsitellä sellaisia asioita, jotka suullisessa menettelyssä pitäisi ratkaista lautamieskokoonpanossa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Uudistuksen tavoitteena on karsia lautamiesjärjestelmän käyttöä ihmisten oikeusturvaa vaarantamatta. Nykyisin lautamiehet osallistuvat päätöksentekoon pääsääntöisesti vain rikosasioissa. Riita-asioita käsiteltäessä lautamieskokoontuomio on erittäin harvinaisen.

Uudistetun lautamiesjärjestelmän lähtökohdana olisi yksiselitteisyyden vaatimus. Ennustettavuus, yhdenvertaisuus, sääntelyn selkeys sekä myös käytännölliset näkökohdat edellyttävät, että tuomioistuimen kokoonpano määräytyy mahdollisimman yksinkertaisesti jonkin yleisesti soveltuvan ja mahdollisimman vähän tulkinnanvaraa jättävän mittapuun mukaan. Esityksessä ehdotetaan, että tällaiseksi mittapuuksi otetaan syytteessä tarkoitettuna yksittäisen rikoksen laissa säädetty enimmäisrangaistus. Keskeisenä tavoitteena onkin ollut sen selvittäminen, millainen vaikutus rangaistuksmaksimin vaihtelulla on lautamieskokoontuomion käyttöasteeseen.

Tilastojen mukaan käräjäoikeuksissa ratkaistaan keskimäärin 76 500 rikosasiaa vuodessa. Näistä lautamieskokoontuomiossa on ennen kirjallisen menettelyn voimaantuloa käsitelty noin 47 000 asiaa vuodessa. Kirjallinen menettely näyttäisi sitä vastoin pudottaneen lautamieskokoontuomiossa käsiteltävien asioiden määrää huomattavasti. Vuonna 2007 lautamieskokoontuomiossa käsiteltiin ainoastaan noin 30 000 asiaa. Kirjallinen menettely näyttäisi vähentäneen erityisesti törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten ja törkeiden rattijuopumusten käsittelyä lautamieskokoontuomiossa. Edelleen myös huumausainerikoksissa ja varkauksissa lautamieskokoontuomion tarve näyttäisi vähentyneen merkittävässä määrin kirjallisen menettelyn vuoksi. Koska kirjallinen menettely on kuitenkin ollut käytössä vasta lyhyen aikaa, sen vaikutuksista lautamieskokoontuomion käyttöasteeseen on vaikeata tässä vaiheessa sanoa mitään varmaa.

Tilastoista ilmenee edelleen se, että osa enimmäisrangaistuksensa puolesta yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaan kuuluvista teoista ohjautuu lautamieskokoontuomion käsiteltäväksi. Voidaan olettaa, että tämä joh-

tuu etenkin juttujen yhdistämisestä, jolloin vakavin syytteessä mainittu teko määrää toimivaltaisen kokoonpanon. Kirjallisen menettelyn ohella juttujen yhdistäminen aiheuttaa sen, että täsmällisiä lukuja ei ole saatavissa siitä, miten yhden tuomarin kokoonpanon toimivallan ulottaminen eri enimmäisrangaistuksiin vaikuttaa lautamieskokoontuomion käyttöasteeseen. Edelleen ehdotettu kolmen lakimiestuomarin kokoonpanon mahdollinen käyttöönotto hankaloittaa nyt tehtävää arviointia. Suuntaa-antavia laskelmia asiasta voidaan kuitenkin tehdä.

Jos ensin arvioidaan rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, niin tilastojen mukaan ennen kirjallista menettelyä tällaisia asioita on käsitelty lautamieskokoontuomiossa keskimäärin 40 000 vuodessa. Kirjallinen menettely on puolestaan laskenut asioiden määrää siten että vuonna 2007 lautamieskokoontuomiossa käsiteltiin noin 30 000 asiaa. Tällä laskentatavalla voidaan arvioida, että yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien laajentaminen rikoksiin, joista voidaan tuomita enintään kahden vuoden rangaistus, vähentäisi vuosittain lautamieskokoontuomion tarvetta — juttujen yhdistämismahdollisuus sekä ehdotettu kolmen lakimiestuomarin kokoonpano huomioon ottaen— noin 20 000 asiassa.

Mikäli yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuudet ulotettaisiin puolestaan kahta vuotta ankarammin rangaistujen rikosasioiden käsittelyyn, ainoastaan juttujen yhdistämiset sekä mahdolliset kolmen lakimiestuomarin kokoonpanot vaikeuttaisivat lautamieskokoontuomion käyttöasteen vähentymisen arviointia. Kirjallinen menettely sen sijaan ei enää vaikuttaisi arviointiin, koska siinä voidaan ratkaista vain asioita, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Yhden tuomarin toimivaltuuksien laajentaminen rikoksiin, joiden enimmäisrangaistus olisi kolme vuotta, vähentäisi lautamieskokoontuomion tarvetta suunnilleen 400 asiassa vuodessa. Mikäli raja puolestaan nostettaisiin neljään vuoteen, vähenisi lautamieskokoontuomion tarve vielä noin 3 000 asiassa vuodessa.

Esityksessä ehdotetaan myös, että tietyt yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksella varustetut rikosasiat voitaisiin lähtökohtaisesti

käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Näitä asioita olisivat 1) virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (noin 300 asiaa vuodessa), 2) törkeä varkaus (400, törkeän varkauksen yritys 20), 3) törkeä kavallus (150), 4) törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus (3), 5) törkeä kätkemisrikos (30), 6) törkeä vahingonteko (70, törkeän vahingonteon yritys 3), 7) törkeä petos (300, törkeän petoksen yritys 25) ja 8) törkeä maksuvälinepetos (40). Edellä mainitut epävarmuustekijät huomioon ottaen mainittujen rikosten käsitteleminen yhden tuomarin kokoonpanossa vähentäisi lautamieskokoonpanon tarvetta vielä noin 1 200 asialla vuodessa.

Edelleen uudistuksen tavoitteena on ollut selvittää, miten lautamieskokoonpano siitä luovuttaessa korvataan sekä ovatko nykyiset kokoonpanovaihtoehdot riittäviä uudistuksen jälkeenkin niissä asioissa, joiden käsittelyyn lautamiehet osallistuvat. Tarkoituksena onkin ollut, että uudistuksen jälkeen rikosasioiden erityispiirteet pystyttäisiin nykyistä paremmin ottamaan huomioon myös kokoonpanosta päätettäessä.

Ehdotettu lautamiesuudistus voidaan toteuttaa usealla vaihtoehdoisella tavalla. Ensinnäkin voidaan kysyä, kuinka törkeitä rikoksia ylipäättään olisi mahdollista käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Nyt esitetävän kahden vuoden rajan lisäksi yhden tuomarin päätösvalta olisi sinänsä mahdollista ulottaa myös huomattavasti törkeämpiin rikoksiin. Keskustelua on käyty esimerkiksi siitä, pitäisikö lautamieskokoonpanon käyttöala rajoittaa vain kaikkein törkeimpiin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, joita olisivat esimerkiksi murhat, tapot, törkeät pahoinpitelyt, törkeät seksuaalirikokset ja ryöstöt.

Yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien ulottaminen sellaisiin tekoihin, joista voitaisiin tuomita joko kolmen tai neljän vuoden vankeusrangaistus, olisi kuitenkin ongelmallista. Näistä kolmen vuoden rangaistusmaksimi on Suomen rikoslaisissa varsin harvinainen, joten rajan asettaminen siihen ei juurikaan tosiasiallisesti laajentaisi yhden tuomarin toimivaltuuksia. Rajan asettaminen neljään vuoteen puolestaan laajentaisi yhden tuomarin toimivaltuuksia liiankin paljon, koska tällöin yhden tuomarin kokoonpanossa

voitaisiin ratkaista esimerkiksi kaikkein törkeimmät talousrikokset. Tuomioistuineläytöksen luottamuksen ylläpitämisen voidaan näin ollen edellyttävän sitä, että pelkästään puheenjohtajasta koostuva kokoonpano ei pääsääntöisesti saisi käsitellä sellaisista rikoksista nostettuja syytteitä, joiden rangaistusmaksimi on yli kaksi vuotta.

Vastaavasti yhden tuomarin toimivaltuuteen liittyy kysymys siitä, pitäisikö pelkästään puheenjohtajasta koostuvan käräjäoikeuden valtuuksia tuomita rangaistuksia (in concreto) rajoittaa esimerkiksi kirjallisessa menettelyssä toteutetun mallin mukaisesti. On kuitenkin pidettävä varsin pulmallisena, sellaista sääntelyä jossa tuomioistuimen kokoonpanon määräytyminen edellyttää eräänlaista ennakkollista seuraamusharkintaa, mistä syystä yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuudet on selkeintä sitoa syytteenalaisen rikoksen rangaistusmaksimiin. Esimerkiksi kirjallisessa menettelyssä tuomitsemisrajaa in concreto ei tarvitse pitää yhtä ongelmallisena, koska kirjallisesta menettelystä asia on tarpeen vaatiessa helpompi siirtää toimivaltaisen kokoonpanon käsiteltäväksi kuin niissä tilanteissa, joissa suullisen käsittelyn alkamisen jälkeen huomataan, että asiassa pitää tuomita ennakkokäsitystä ankarampi rangaistus.

Edelleen voidaan kysyä, voisiko lautamieskokoonpanon toimivalta määräytyä pelkkään rangaistusmaksimiin perustuen, vai pitäisikö laissa säätää rikosnimikkeittäin niistä teoista, joiden käsittelyyn lautamiehet osallistuvat. Vastaavasti tähän ongelmaryhmään liittyy kysymys siitä, olisiko uudistus järkevintä toteuttaa toisin päin eli säätämällä niistä rikoksista, joiden käsittelyyn lautamieskokoonpano ei lainkaan sovellu. Esimerkiksi oikeudenkäyntien kokonaisuudesta pohtinut työryhmä katsoi mietinnössään, että tietyt oikeudellisesti erittäin vaikeat rikoslajit pitäisi jättää ammattituomarien ratkaistaviksi. Työryhmän mukaan tällaisia olisivat esimerkiksi aineettomien oikeuksien loukkaamista koskevat rikokset (rikoslain 49 luku), arvopaperimarkkinarikokset (rikoslain 51 luku) ja mahdollisesti myös velallisen rikokset (rikoslain 39 luku) sekä rikokset julkista taloutta vastaan (rikoslain 29 luku) tai ainakin niiden törkeät tekemuodot. Edelleen esimerkiksi ympäristörikokset (rikoslain 48 luku) on

luontevaa luokitella oikeudellisesti vaikeiksi rikosasioiksi. Vastaavasti tähän ongelma-ryhmään liittyy kysymys siitä, pitäisikö tietyt rikoslajit määrätä suoraan kolmen ammattituomarin kokoonpanon käsiteltäväksi.

Perustelluimpana ratkaisuna yllä mainittuun kysymyksen voidaan pitää mallia, jossa toimivallan jako lautamieskokoonpanon ja yhden tuomarin kokoonpanon välillä ratkaisutaisiin lähtökohtaisesti syytteenalaisen teon rangaistusmaksimin perusteella, minkä lisäksi lakiin otettaisiin vielä luettelo tietyistä rikostyypeistä, jotka voitaisiin yli kahden vuoden rangaistusmaksimistaan huolimatta ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Tätä ratkaisua voidaan perustella ensinnäkin sillä, että lähtökohtaisesti syytteenalaisen teon rangaistusmaksimiin nojautuvaa rajaa voidaan pitää kaikkein yksiselitteisimpänä ja vähiten tulkinnanvaraa jättävänä tapana määrittellä toimivallan jako yhden tuomarin kokoonpanon ja täysilukuisen kokoonpanon välillä. Toisaalta yhden tuomarin toimivaltuuksien laajentaminen tiettyihin yli kahden vuoden rangaistusmaksimilla varustettuihin rikoksiin palvelee käytännön tarpeita yksiselitteisyyden vaatimuksen merkittävällä tavalla vaarantumatta. Edelleen on huomattava, että lähtökohtaisesti oikeudellisesti erittäin vaikeina pidettävissä rikoslajeissa voi olla mukana myös oikeudellisesti yksinkertaisia asioita, mistä syystä ammattituomarikokoonpanon säätäminen pakolliseksi joihinkin yleensä vaikeisiin rikoslajeihin olisi liian kaavamainen ja joustamaton ratkaisu.

Samaten epäillyn esitutkinnessa antaman tunnustuksen voitaisiin ajatella olevan kokoonpanon määräytymiseen vaikuttava seikka. Tältä osin on kuitenkin todettava, että esitutkinnessa annetulla tunnustuksella ei voi olla vaikutusta käräjäoikeuden kokoonpanoon. Näin on ensinnäkin siitä syystä, että epäilty voi vielä pääkäsittelyssä vapaasti peruuttaa tunnustuksensa. Toisaalta huomioon on otettava myös se, että ainakaan vakavimmissa rikoksissa tuomiota ei saa perustaa pelkästään siihen, että vastaaja on tunnustanut teon. Kolmanneksi on huomattava, että tunnustaminen koskee ainoastaan tapaukseen liittyviä tosiseikkoja, mistä johtuen tunnustus ei mitenkään välttämättä poista asiaan mahdollisesti liittyviä oikeudellisia ongelmia.

Tämän lisäksi voidaan vielä huomauttaa siitä, että mikäli tunnustus vaikuttaisi ratkaisukokoonpanoon, tuomari joutuisi ennen pääkäsittelyn alkamista tekemään eräänlaisen etukäteisen näyttöratkaisun, mitä voidaan useastakin syystä pitää epäonnistuneena ratkaisuna.

Edelleen voidaan kysyä, voisivatko asianosaisten disponoinnit vaikuttaa käräjäoikeuden kokoonpanoon. Tällaiseen ajatukseen on kuitenkin suhtauduttava kielteisesti etenkin rikosprosessissa noudatettavan virallisperiaatteen vuoksi. Periaatteelliselta kannalta asianosaisille annettava valta päättää kokoonpanosta rikosasiassa olisikin suuri muutos. Erityisen vieraalta ajatukselta rikosprosessissa vaikuttaisi se, että vastaaja voisi valita itselleen mieleisensä kokoonpanon. Vastaavasti on huomattava tällaiseen kokoonpanodisponointiin liittyvät käytännön ongelmat. Valinnanvaltaa voitaisiin ensinnäkin käyttää väärin. Esimerkiksi vastaajan tarkoituksena voisi olla pelkästään asian käsittelyn pitkittäminen. Toiseksi kokoonpanokysymys pitäisi pystyä ratkaisemaan mahdollisimman nopeasti ja vaivattomasti hyvissä ajoin ennen pääkäsittelyä.

Tuomioistuimen kokoonpanovaihtoehtoja voitaisiin monipuolistaa myös siten, että otettaisiin käyttöön kahden ammattituomarin kokoonpano. Tällaista kahdesta ammattituomarista koostuvaa kokoonpanoa on kuitenkin pidettävä ongelmallisena. Mainittu kokoonpano voisi aiheuttaa pulmia etenkin äänestystilanteissa tai silloin, jos tuomarille on kesken käsittelyn tullut este. Edelleen tuomioistuinharjoittelun osalta on huomattava, että notaari voitaisiin ehdotuksen mukaan rikosasioissakin määrätä jäseneksi kolmen tuomarin kokoonpanoon. Sitä vastoin kahden tuomarin kokoonpanossa tällaisen määräyksen antamista ei voitane pitää erityisen onnistuneena vaihtoehtona.

Lopuksi voidaan mainita, että yksi keino vähentää lautamiesten käyttöä olisi luonnollisesti se, että karsittaisiin lautamiesten lukumäärä kaikissa asioissa kahteen. Tällaiseen ratkaisuun liittyisi kuitenkin tiettyjä pulmia. Ensinnäkin mainittu kokoonpano saattaisi aiheuttaa ongelmia tuomioistuimen päätösvaltaisuuden säilymisen suhteen siinä mielessä, että mikäli toiselle lautamiehelle tulisi este

kesken käsittelyn, olisi yhden lakimiestuomarin ja yhden lautamiehen muodostamaa tuomioistuinta vaikea pitää ratkaisukelpoisena kokoonpanona ainakaan vakavissa rikosasioissa.

Toisaalta on huomattava, että kolmen lautamiehen osallistuminen päätöksentekoon on omiaan lisäämään harkinnan monipuolisuutta ja turvaamaan sen, että kaikkiin oikeudenkäynnissä esiin tulleisiin seikkoihin kiinnitetään asianmukaisesti huomiota. Kun lautamiehet osallistuisivat vain vakavien rikosasioiden käsittelyihin, oikeusvarmuus puoltaa useamman kuin kahden lautamiehen osallistumista ratkaisukokoonpanoon.

Uudistuksessa keskeisimmäksi perusteeksi lautamiesjärjestelmän säilyttämiselle määritellään tuomioistuinlaitoksen luottamuksen ylläpitäminen. Tätä tavoitetta silmällä pitäen esityksessä on pyritty arvioimaan niitä juttutyyppisiä, joissa luottamus tuomioistuinlaitokseen saattaisi kärsiä ilman lautamiesten osallistumista ratkaisutoimintaan. Oikeudellisesti ja näytöllisesti yksinkertaisten asioiden käsittelyyn osallistumista ei voida perustella tuomioistuinten luottamuksen ylläpitämisellä. Lautamiesjärjestelmälle asetettujen tavoitteiden kannalta esityksessä pidetäänkin riittävänä, että lautamiehet osallistuisivat vain niiden vakavimpien ja yhteiskunnallisesti merkittävimpien rikosten käsittelemiseen, joissa seuraamuksena voi olla tuntuva vankeusrangaistus.

Vastaavasti luottamuksen ylläpitämisellä on mahdollista perustella myös kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanon käyttöönottamista juridisesti erityisen vaikeissa rikosasioissa.

Edellä mainitun perusteella esityksessä ehdotetaan, että lautamieskokoonpano olisi käytössä vain sellaisissa rikosasioissa, joissa syytteessä tarkoitettuna yksittäisen rikoksen rangaistusmaksimi on yli kaksi vuotta vankeutta, eikä kyseessä ole laissa erikseen yhden tuomarin toimivaltuuksien piiriin säädetystä tätä vakavammasta rikoksesta. Tällöinkään lautamieskokoonpano ei olisi ainoa mahdollinen kokoonpanovaihtoehto, vaan esityksen mukaan myös kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpano olisi mahdollinen, mikäli asian laatu tai muu erityinen syy sitä edellyttäisivät.

Uudistus edellyttäisi myös yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien laajentamista. Esityksen mukaan kaikki sellaiset rikokset, joista voidaan tuomita enintään kahden vuoden rangaistus, käsiteltäisiin pääsääntöisesti yhden tuomarin kokoonpanossa. Vastaavasti yhden tuomarin kokoonpanossa voitaisiin käsitellä tietyt laissa erikseen mainitut rikostyypit, vaikka niiden rangaistusmaksimi olisikin yli kaksi vuotta vankeutta. Tällaisia tekoja olisivat lähinnä eräät törkeät omaisuusrikokset. Tätä voidaan perustella erityisesti sillä, että mainituissa rikoksissa törkeysarvostelu perustuu useimmiten rikoksen kohteena olleen omaisuuden arvoon, jonka nousemisesta ei yleensä yksinään seuraa mitään uusia oikeudellisia tai näytöllisiä ongelmia. Kolmen ammattituomarin kokoonpano olisi tosin toimivaltainen näissäkin asioissa, jos käsiteltävän asian laatu tai muu erityinen syy sitä edellyttäisivät. Samaten myös lautamieskokoonpano olisi luonnollisesti toimivaltainen käsittelemään kaikki yhden tuomarin ratkaisuvallan piiriin kuuluvat asiat. Asian siirtäminen lautamieskokoonpanoon voisi olla perusteltua esimerkiksi silloin, jos jutun kirjallisessa valmistelussa näyttäisi siltä, että asiassa tulisi tuomittavaksi huomattavan ankara vankeusrangaistus.

Riita-asioiden käsittelyyn uudistuksella olisi vaikutusta siinä mielessä, että esityksen mukaan riitajutuissa lautamieskokoonpanosta luovuttaisiin kokonaan. Jatkossa riita-asiat käsiteltäisiin siten jutun laadusta ja laajuudesta riippuen joko yhden tai kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

Yllä esitetyn perusteella ehdotuksessa jaettaisiin juttujen käsittelykokoonpanot neljään osaan. Aina toimivaltaisena peruskokoonpanona olisi yhden ammattituomarin ja kolmen lautamiehen (1 + 3) kokoonpano. Tämän lisäksi käräjäoikeus voisi käsitellä kaikki rikosasiat myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa (3 + 0), jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Näistä 1 + 3 kokoonpanoa käytettäisiin ennen muuta niissä tapauksissa, joissa syytteessä vaaditaan rangaistusta teosta, jonka rangaistusmaksimi ylittää kaksi vuotta. Kolmen ammattituomarin (3 + 0) kokoonpano olisi puolestaan tarkoitettu erityisen vaativien rikosasioiden käsittelyyn. Kol-

mantena kokoonpanovaihtoehtona olisi jo nyt oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:n mukaan mahdollinen vahvennettu kokoonpano, jota olisi tarkoitus käyttää esimerkiksi sellaisissa laajoissa rikosasioissa, jotka vaativat laajaa henkilötodistelua. Neljäntenä vaihtoehtona olisi vielä yhden tuomarin kokoonpano, jonka käyttöalaa laajennettaisiin kaikkiin sellaisiin rikoksiin, joista voi syytteen mukaan seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä tiettyihin muihin nimeltä mainittuihin rikoksiin. Yhden tuomarin kokoonpanossa tosiasiaa tuomittavia rangaistuksia ei rajoitettaisi, mikäli kokoonpano muodostuisi käräjätuomarista tai laamannista.

Notaarin ja käräjäviskaalin toimivaltuuksia ei sitä vastoin ehdoteta suoranaisesti muutettavaksi eli he voivat uudistuksen jälkeenkin ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa vain sellaisia rikoksia, joissa syytteessä tarkoitettua yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta. He eivät saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko. Käytännössä lainuudistus kuitenkin aiheuttaisi sen, että notaari ja käräjäviskaali eivät enää osallistuisi asian ratkaisemiseen lautamieskokoonpanossa (1 + 3). Näin on siksi, että uudistuksen jälkeen ammattituomari voisi yksin ratkaista kaikki sellaiset asiat, joiden käsittelemiseen notaarille voidaan nykyään antaa määräys toimia puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa eli asiat, joissa voidaan tuomita enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Koska ei voida pitää perusteltuna, että notaari ratkaisisi lautamieskokoonpanossa yli kahden vuoden rangaistusmaksimilla varustettuja asioita, uudistuksen jälkeen notaarin ja kolmen lautamiehen kokoonpano ei enää olisi tarpeellinen.

Tuomioistuinharjoittelun koulutuksellista tavoitetta ajatellen edellä mainittu voi olla ongelmallista. Lautamieskokoonpanojen puutteen aiheuttamaa koulutuksellista vajetta voidaan kuitenkin kompensoida sillä, että uudistuksen jälkeen notaari voitaisiin määrätä jäseneksi kolmen ammattituomarin kokoonpanoon myös rikosasioissa.

4 Esityksen taloudelliset vaikutukset

Edellä esityksen tavoitteita koskevassa jaksossa 3 pyritään suuntaa-antavasti arvioimaan lautamieskokoonpanon käyttöasteen ja yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien välistä suhdetta. Kuten mainitusta jaksosta tarkemmin ilmenee, tällaisten arvioiden tekeminen on kirjallisen menettelyn käyttöönoton ja juttujen yhdistämisten vuoksi erittäin hankalaa. Näistä epävarmuustekijöistä huolimatta on kuitenkin mahdollista päätyä lopputulemaan, jonka mukaan esityksessä ehdotettujen yhden tuomarin toimivaltuuksien laajentaminen poistaisi varovastikin arvioiden lautamieskokoonpanon tarpeen noin 20 000 asiassa vuosittain. Juttumäärien tasolla vähennystä voidaan pitää merkittävänä, sillä kirjallisen menettelyn voimaan tulon jälkeen lautamieskokoonpanossa käsiteltiin vuonna 2007 noin 30 000 asiaa. Uudistuksen toteutuessa lautamieskokoonpanossa käsiteltävien asioiden vuosittaisen kokonaismäärän voidaan siten suuntaa-antavasti arvioida olevan noin 10 000 asiaa vuodessa. Varsinaisten lautamieskulujen vähentymisen ohella uudistuksen voidaan arvioida säästävän työtä vähäisessä määrin myös Oikeushallinnon palvelukeskuksessa, joka maksaa lautamiespalkkiot.

Taloudellisten vaikutusten täsmällinen arvioiminen yllä mainittuihin lukuihin perustuen on vaikeaa, mikä johtuu lautamieskokoonpanossa käsiteltävien asioiden laadullisista eroista. Lautamieskokoonpanossa ratkaistavien asioiden välillä on huomattavia eroja niiden vaatiman istuntokäsittelyajan suhteen. Tietyn tyyppisiä juttuja voidaan ratkaista keskimäärin yli 10 yhden istuntopäivän aikana, kun toisaalta joissain asiaryhmissä yhden asian keskimääräinen istuntokäsittely on kymmenen päivää. Vuoden 2006 lautamiesmenot olivat 6,1 miljoonaa euroa ja kun lautamieskokoonpanossa ratkaistuja asioita oli 41 000, keskimääräinen asiaa kohti tullut lautamiesmeno oli noin 150 euroa. Vuonna 2007 lautamieskokoonpanossa ratkaistiin yhteensä noin 30 000 juttua ja lautamiesmenot olivat 5,5 miljoonaa euroa. Keskimääräinen lautamiesmeno juttua kohden vuonna 2007 oli näin ollen noin 185 euroa.

Laajat asiat aiheuttavat kuitenkin huomattavasti keskimääräistä enemmän lautamiesmenoja, sillä jo pelkästään istuntopalkkioita kertyy yli kymmenkertainen määrä viiden päivän istunnosta.

Uudistuksen taloudellisia vaikutuksia voitaisiin arvioida täsmällisesti, jos tiedettäisiin miten pitkäksi keskimääräinen juttua kohti tuleva istuntoaika muodostuu. Käytettävissä olevan tilastoaineiston perusteella tähän ei ole suoraan mahdollista vastata. Vaativien asioiden käsittelyä koskevien kokemusten ja lautamieskokoonpanossa käsiteltäväksi tulevaa asiarakennetta koskevien arvioiden perusteella voidaan karkeasti olettaa, että lautamieskokoonpanossa voitaisiin ratkaista keskimäärin yhdestä puoleentoista asiaa päivässä. Jos asiamääräksi arvioidaan noin 10 000, yhdestä asiasta aiheutuvaksi lautamiesmenoksi päivää kohti muodostuu noin 500 euroa, voidaan kuitenkin arvioida, että lautamiesjärjestelmästä aiheutuvat kustannukset vähenisivät vuoden 2007 noin 5,5 miljoonan euron tasosta noin 4,5 miljoonaan euroon eli noin miljoonalla eurolla vuodessa.

Lautamiesjärjestelmän uudistamiseen liittyviä resurssitavoitteita on käsitelty Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa ja hallituksen 25 päivänä toukokuuta 2007 päättyssä kehyspäätöksessä. Hallitusohjelman mukaan uudistuksesta aiheutuvat säästöt kohdennetaan pahiten ruuhkautuneiden käräjäoikeuksien vahvistamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että arvion mukaisella 1 miljoonan euron säästöllä voitaisiin palkata ruuhkautuneisiin käräjäoikeuksiin 12 tai 13 tuomaria taikka 8 tai 9 työparia (käräjätuomari ja käräjäsihteeri).

5 Asian valmistelu

Viime vuosina lautamiesjärjestelmän kehittämistä on pohdittu etenkin tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (komiteamietintö 2003:3) sekä oikeudenkäynnin kokonaisuuden lyhentämistä koskevassa työryhmämietinnössä (oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:2). Kummassakin mietinnössä on katsottu, että yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksia voitaisiin lisätä ja

lautamiesten osallistuminen tuomitsemistointaan rajata vain vakavampaan rikollisuuteen. Edelleen molemmissa mietinnöissä puolletaan kolmen virkatuomarin kokoonpanon käyttöönottamista myös rikosasioissa.

Tämä esitys on valmisteltu oikeusministeriön asettamassa työryhmässä. Työskentelynsä aikana työryhmä on kahdessa eri kokouksessa kuullut asiantuntijoita. Ensimmäisessä, 1 päivänä marraskuuta 2007 järjestetyssä tilaisuudessa, kuultiin Helsingin käräjäoikeuden, Valtakunnansyyttäjänviraston, Suomen Asianajajaliiton, Suomen Lakimiesliitto — Finlands Juristförbund ry:n ja Suomen tuomariliiton — Finlands domareförbund ry:n edustajia. Toinen tilaisuus järjestettiin 28 päivänä marraskuuta 2007 ja siinä kuultiin Suomen lautamiehet ry:n, Suomen Lautamiesliitto SLL ry:n ja Helsingin lautamiesyhdistys ry:n edustajia.

Työryhmä luovutti mietintönsä 9 päivänä tammikuuta 2008 (Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen, oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:19). Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausunnon 41 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä, joista 36 antoi lausunnon.

Yleisesti ottaen lausunnoista saatu palaute vaihteli laidasta laitaan. Osa lausunnon antajista hyväksyi työryhmän mietinnön ehdotukset sellaisenaan, kun taas toisissa lausunnoissa mietintöä arvosteltiin varsin voimakkaasti. Erityisesti mietinnön ehdotuksia vastustettiin lautamiesjärjestöissä, jotka eivät juurikaan löytäneet niistä myönteisiä puolia. Lautamiesjärjestöjen mukaan mukaan nykyinen järjestely pitäisi säilyttää ennallaan.

Yleisellä tasolla lausuntoja voi kuitenkin luonnehtia siten, että suurin osa lausunnon antajista suhtautui myönteisesti työryhmän esitykseen. Erityistä kannatusta mietintö sai tuomioistuin- ja syyttäjälaitoksen piirissä.

Annetuista lausunnoista on tehty lausunto-tiivistelmä, joka on julkaistu oikeusministeriön julkaisusarjassa (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:9).

Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset on valmisteltu työryhmän mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta oikeusministeriössä virkatyönä.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Hallitus on antanut esityksen eduskunnalle laiksi vihkimisoikeudesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 14/2008 vp). Mainitussa esityksessä ehdotetaan käräjäoikeuslain 17 §:n 1 momentin 1 kohtaa muutettavaksi siten, että laamanni voisi määrätä virassa

kaksi kuukautta olleen notaarin toimittamaan vihkimisiä. Vaikka myös tässä esityksessä ehdotetaan muutoksia käräjäoikeuslain 17 §:ään, ei tämä esitys kuitenkaan ole riippuvainen ensin mainitun esityksen eduskuntakäsittelystä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Oikeudenkäymiskaari

2 luku Päätösvaltaisuudesta

1 §. Pykälässä säädettäisiin käräjäoikeuden täysilukuisista kokoonpanoista rikosasioissa. Näistä *1 momentissa* säädettäisiin käräjäoikeuden lautamieskokoonpanosta, johon kuuluisi puheenjohtaja ja kolme maallikkojäsentä ja joka olisi toimivaltainen kaikissa rikosasioissa. Tältä osin lainsäädäntö vastaisi nykyisin voimassa olevaa lakia.

Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä ensinnäkin poistettaisiin luettelo niistä siviiliasioista, jotka nykyään voidaan ratkaista myös lautamieskokoonpanossa. Muutoksen johdosta maallikot eivät uudistuksen jälkeen enää osallistuisi riitaasioiden ratkaisemiseen. Mainitun siviiliasioiden kokoonpanosäännöksen tilalle lainkohtaan ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että lautamieskokoonpanon ohella käräjäoikeus voi asian laadun tai muun erityisen syyn niin vaatiessa käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Mainittu kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpano olisi uutuus nykytilaan verrattuna. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan rikosasia voidaan ratkaista vain joko lautamieskokoonpanossa tai yhden tuomarin kokoonpanossa.

Juttujen jakautuminen täysilukuisten kokoonpanojen välillä olisi tarkoitus perustaa kulloinkin käsiteltävän asian oikeudelliseen vaikeusasteeseen. Kysymys on siis siitä, että jutut, joita voidaan pitää oikeuskysymyksiltään erityisen hankalina, olisi mahdollisuuksien mukaan käsiteltävä kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

Asian ottaminen kolmen tuomarin lainoppineen tuomarin kokoonpanossa käsiteltäväksi perustuisi aina tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan, eikä asianosaisilla siten olisi oikeutta määrätä käsitelykokoon-

panosta. Mikä tahansa rikostyyppi voisi lähtökohtaisesti tulla käsiteltäväksi kolmen tuomarin kokoonpanossa, mutta tyypillisesti esimerkiksi aineettomien oikeuksien loukkaamista koskeviin rikoksiin (rikoslain 49 luku), arvopaperimarkkinarikoksiin (rikoslain 51 luku) ja mahdollisesti myös velallisen rikoksiin (rikoslain 39 luku), rikoksiin julkista taloutta vastaan (rikoslain 29 luku), ympäristö- ja luonnonvararikoksiin (rikoslain 48 ja 48 a luku) sekä tieto- ja viestintärikoksiin (rikoslain 38 luku) saattaa toisinaan liittyä sellaisia oikeudellisia ongelmia, että kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanoon turvautuminen voisi olla perusteltua. Edelleen tietyt ongelmalliset seuraamusksymykset, kuten yhteisösakon tuomitseminen tai menettämisseuraamukset, saattaisivat antaa perusteen kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiseksi. Viime kädessä jutun mahdollinen oikeudellinen vaikeus ja sitä kautta myös kolmen lakimiestuomarin kokoonpanon tarpeellisuus tulisivat arvioitavaksi jutun kirjallisessa valmistelussa.

Lainkohdan mukaan kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanoon voitaisiin turvautua myös muusta erityisestä syystä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi jutussa vastaanotettavan näytön laajuutta taikka sen teknisyys tai muuhun syyhyn perustuvaa erityistä vaativuutta näytön harkinnassa. Vastaavasti muu erityinen syy käsitellä asia kolmen tuomarin kokoonpanossa voi olla olemassa myös rikoslain 12 ja 13 luvussa rangaistaviksi säädettyissä maanpetos- ja valtiopetosrikoksissa. Kuten lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 6/2005 vp) lausutaan, lautamieskokoonpanoa voidaan mainituissa rikoslajeissa pitää josain määrin ongelmallisena, kun otetaan huomioon valtiollisten rikosten luonne ja käräjäoikeuden lautamiesten valitsemistapa.

Kolmen lakimiestuomarin kokoonpanoa olisi siten tarkoitus käyttää nimenomaan oikeudellisesti vaikeita asioita käsiteltäessä. Ehdotetussa luvun 6 §:ssä asetut edellytykset, joiden mukaan juttu voidaan ratkaista yhden

tuomarin kokoonpanossa, eivät sinänsä rajoittaisi kolmen tuomarin kokoonpanon käyttöalaa. Mikäli esimerkiksi rangaistusmaksiminsa puolesta yhden tuomarin ratkaistavaksi kuuluva asia on oikeudellisesti vaikea, se voitaisiin käsitellä myös kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

Kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanosta on huomattava, että samoin kuin siviiliprosessissa myös rikosasioissa siihen voitaisiin jäseneksi kahden ammattituomarin rinnalla määrätä myös kärjäviskaali tai tuomioistuinharjoittelua suorittava notaari. Tässä esityksessä tällaisen määräyksen mahdollistavaa lainkohtaa ehdotetaan kärjäoikeus-oikeuslain 17 §:ään.

Rikosasioita yhdistettäessä toimivaltainen kokoonpano määräytyisi uudistuksen jälkeenkin pääjutun eli yleensä ankarimmin rangaistavan rikoksen mukaan. Jos yksikin yhdistettävistä syytteenalaisista teoista edellyttäisi täysilukuista kokoonpanoa, käsiteltäisiin asia kokonaisuudessaan tässä kokoonpanossa.

Nyt voimassa oleva 3 momentti kärjäoikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta sen toimiessa maa-oikeutena ehdotetaan poistettavaksi. Tästä ei kuitenkaan seuraisi asiallista muutosta kärjäoikeuden maa-oikeuskokoonpanoon. Jo nykyisin luvun 11 §:ssä on säännös siitä, että yleisten tuomioistuinten päätösvaltaisuudesta eräissä asioissa säädetään erikseen. Kärjäoikeuden kokoonpanosta sen toimiessa maa-oikeutena säädettäisiin siis jatkossakin kiinteistönmuodostamislaisissa (554/1995).

2 §. Pykälässä säädetään vahvennetusta lautamieskokoonpanosta. Pykälän mukaan asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi lautamieskokoonpanoon voidaan ottaa toinen lainoppinut jäsen tai neljäs lautamies taikka molemmat. Koska 1 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi, pitäisi myös 2 §:n viittaussäännöstä muuttaa siten, että viittaus kohdistuisi edelleen lautamieskokoonpanoa koskevaan säännökseen.

3 a §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan siirrettäväksi nyt voimassa olevan lain 2 §:n 2 momentti. Sen mukaan kärjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi, mikäli yhdelle lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kolmen tuomarin kokoonpanon päätösvaltaisuuden säilymisestä niissä tilanteissa, joissa yhdelle tuomarille tulee este pääkäsittelyn alkamisen jälkeen. Momentin mukaan kärjäoikeus säilyttäisi päätösvaltaisuuden, jos jäseniä on vähintään kaksi.

Lainkohta ulottaisi vaikutuksensa myös siviiliprosessin ammattituomarikokoonpanoon. Nykyisen oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:n mukaan kärjäoikeus ei ole päätösvaltainen, jos yhdellekin kolmesta tuomarista tulee pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen este. Tällaista sääntelyä on kuitenkin pidettävä liian ehdottomana ja käytännöllisten näkökohtien voidaan katsoa edellyttävän suurempaa joustavuutta kärjäoikeuden päätösvaltaisuutta koskevassa sääntelyssä.

Kolmen virkatuomarin kokoonpanoon voidaan olettaa ohjautuvan asioita, joiden pääkäsittelyt kestävät pitkään. Kolmen tuomarin kokoonpanoa ei voitaisi vahvistaa siten kuin lautamieskokoonpanoa, joten kolmen tuomarin kokoonpano on varsin haavoittuva esteen ilmaantuessa. Vaikka mahdolliseen esteeseen voitaisiin varautua jäljempänä 2. lakiehdotuksessa mainitulla tavalla, ei tähän aina ole käytännön mahdollisuuksia. Säännös on tarpeen, jottei yhtä tuomaria koskevan esteen sattuessa jouduttaisi toimittamaan pääkäsittelyä kokonaan uudestaan, mikä aiheuttaisi asianosaisille lisäkuluja ja muita haittoja sekä tuomioistuimelle suuriakin vaikeuksia.

4 §. Pykälän ensimmäisessä virkkeessä säädettäisiin jo voimassa olevan lainkin mukaan noudatettavasta jatkuvuusperiaatteesta. Sen mukaan tuomioistuin voisi jatkaa riita-asian käsittelyä siinä kokoonpanossa, missä se on aloitettu, vaikka asia käsittelyn aikana muuttuisi sellaiseksi että sitä olisi 5 §:n 1 momentin nojalla käsiteltävä toisenlaisessa kokoonpanossa. Pykälän mukaan kärjäoikeus voisi siis jatkaa asian käsittelyä kolmen tuomarin kokoonpanossa, vaikka asia syystä tai toisesta muuttuisi kesken käsittelyä sellaiseksi, että se olisi käsiteltävä yhden tuomarin kokoonpanossa. Pykälän ehdotettu ensimmäinen virke kattaisi tältä osin asian varsinaisen ratkaisemisen ohella myös esimerkiksi pääkäsittelyn ulkopuolella tapahtuvan todistelun vastaanottamisen.

Ilman ehdotettua lainkohtaa asian käsittelyä ei olisi mainituissa tilanteissa mahdollista jatkaa kolmen tuomarin kokoonpanossa, vaan juttu olisi 5 §:n pakottavan säännöksen vuoksi aina siirrettävä yhden tuomarin käsiteltäväksi.

Lainkohdan toiseen virkkeeseen ehdotetaan säännöstä siitä, että asian käsittelyä voidaan jatkaa kolmen tuomarin kokoonpanossa niissä tapauksissa, joissa samaan oikeudenkäyntiin yhdistetään käsiteltäväksi myöhemmin vireille tullut 5 §:n 1 momentin nojalla toisenlaisessa kokoonpanossa käsiteltävä asia. Sanamuotonsa mukaan lainkohta tarkoittaisi ensinnäkin sitä, että käräjäoikeus voi jatkaa asian käsittelemistä kolmen tuomarin kokoonpanossa siitä huolimatta, että asiaan yhdistettäisiin käsiteltäväksi muita juttuja, joita lain mukaan olisi käsiteltävä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Muutoksena nykytilaan verrattuna ehdotetusta muotoilusta seuraisi esimerkiksi se, että uudistuksen jälkeen kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävään asiaan yhdistettyä 7 luvun mukaista turvaamistoimiasiaa voitaisiin yhdistämisen jälkeen käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Tuomioistuin voisi harkintansa mukaan jatkaa asian käsittelyä kolmen tuomarin kokoonpanossa, vaikka juttu olisi muuttunut yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäväksi. Kysymys siitä, onko asian käsittelyä tarkoituksenmukaista jatkaa täysilukuisessa kokoonpanossa, olisi siis ratkaistava tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Sama olisi voimassa lainkohdan toisessa virkkeessä tarkoitetuissa juttujen yhdistämistilanteissa. Tällöinkin käräjäoikeus voisi tapauskohtaisesti harkita, onko jutussa tarkoituksenmukaista turvautua kolmen tuomarin kokoonpanoon esimerkiksi käsiteltäessä 7 luvun mukaista turvaamistoimiasiaa.

5 §. Pykälän 3 momentissa säädetään siitä, että käräjäoikeus voi muun asian yhteydessä käsitellä siihen liittyvää hakemusasiaa tai ottaa vastaan todistelua pääkäsittelyn ulkopuolella myös täysilukuisessa kokoonpanossa. Edellä 4 §:n yhteydessä esitettyjen muutosten johdosta mainittu momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana.

6 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien

laajentamista nykyiseen verrattuna. Säännös olisi suora seuraus siitä, että ehdotuksen mukaan lautamieskokoonpanoa käytettäisiin vain vakavammissa rikosasioissa, minkä vuoksi tulisi välttämättömäksi laajentaa myös yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa. Kukin asia tulisi käsitellä mahdollisimman keveässä kokoonpanossa, jollei asian erityispiirteistä tai syytteiden yhdessä käsittelemisestä muuta johdu taikka jolleivät oikeusturvanäkökohdat edellytä vahvempaa kokoonpanoa.

Yleisperusteluissa lausutuilla perusteilla ehdotetaan yhden tuomarin käyttöalan laajentamista ensinnäkin sellaisiin rikosasioihin, joissa syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty yli kahden vuoden vankeusrangaistusta. Ehdotettu muotoilu tarkoittaisi muun ohella sitä, että yhden tuomarin kokoonpanossa voitaisiin käsitellä myös sellaisia rikosasioita, joissa syyte koskee useampaa tekoa ja rikoslain 7 luvun 2 §:n mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen enimmäisaika olisi enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Yksittäisen rikoksen kohdalla ratkaisevaa olisi se tapaukseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaistusasteikko, jota tekoon syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on sovellettava. Sen sijaan rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten teon jääminen yritysasteelle, eivät vaikuttaisi asiaan. Säännöksessä ei myöskään aseteta kattoa tuomittaville seuraamuksille, mutta tästä huolimatta kirjallisessa valmistelussa voitaisiin kuitenkin arvioida mahdollisesti tuomittavaksi tulevan rangaistuksen ankaruutta. Tällöin asia olisi mahdollista myös siirtää lautamieskokoonpanon ratkaistavaksi, mikäli asiassa näyttäisi olevan tarvetta tuomita huomattavan pitkä vankeusrangaistus.

Yhden tuomarin toimivaltuuksien piiriin kuuluvien rikosjuttujen rajauksen ei kuitenkaan pitäisi perustua ainoastaan rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen, vaan joidenkin rikosasioiden voidaan yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksestaan huolimatta katsoa soveltuvan yhden ammattituomarin käsiteltäväksi. Kuten aiemmin on todettu, tuomioistuineläytöksen luottamuksen ylläpitäminen ei edellytä täysilukuista kokoonpa-

noa sellaisissa rutiiniluontoisissa jutuissa, joihin ei liity oikeudellisia tai näytöllisiä ongelmia ja jotka ovat myös rangaistuskäytännöltään vakiintuneita. Tästä syystä ehdotuksessa esitetään, että tietyt lähinnä pääsääntöä törkeämmät omaisuuteen kohdistuvat rikokset sekä niiden rangaistavat yritykset voitaisiin yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta käsitellä vain puheenjohtajasta koostuvassa kokoonpanossa. Omaisuusrikosten törkeysarvostelu perustuu useimmiten rikoksen kohteena olleen omaisuuden arvoon, jonka kasvamisesta ei yleensä yksinään seuraa mitään uusia oikeudellisia tai näytöllisiä ongelmia. Tästä syystä voidaan pitää perusteltuna, että törkeät omaisuusrikokset voidaan käsitellä samassa kokoonpanossa kuin mainittujen rikosten tavalliset tekemuodot.

Omaisuuteen kohdistuvien rikosten lisäksi myös virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voitaisiin neljän vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Tätä voidaan perustella etenkin sillä, että virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei, rikoksen kohde pois lukien, juurikaan poikkea pahoinpitelystä tai laittomasta uhkauksesta, jotka kummatkin voidaan käsitellä vain puheenjohtajasta koostuvassa kokoonpanossa.

Vaikka momentissa ei olisikaan asiasta mitään erillistä mainintaa, myös yllytys ja avunanto pykälässä erikseen mainittuihin rikoksiin voitaisiin käsitellä yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Tämä seuraa mainittujen osallisuusmuotojen ja päärikoksen välisestä kiinteästä yhteydestä.

Pykälä koskisi vain virkatuomareita eli sillä olisi tarkoitus lisätä vain heidän toimivaltansa ratkaista asia yhden tuomarin kokoonpanossa. Kuten jäljempänä käsitellystä käräjäoikeuslain 17 §:stä ilmenee, notaarin ja kärjäviskaalin toimivaltuudet yhden tuomarin kokoonpanossa pysyisivät uudistuksen jälkeenkin ennallaan.

7 §. Pykälässä säädettäisiin siitä, että jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitettussa yhden tuomarin kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä täysilukuisessa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi. Ehdotetun pykälän mukaan siirto voisi siten tapahtua joko lautamieskokoonpanoon tai kolmen

tuomarin kokoonpanoon. Näistä lautamieskokoonpanoon siirtämisestä on jo nykyisessä laissa säädetty vastaavalla tavalla.

Syytteenalaisesta teosta säädetty enimmäisrangaistus olisi epäilemättä keskeisin kriteeri, jonka perusteella käräjäoikeus arvioisi tarvetta siirtää asia lautamieskokoonpanoon. Uudistuksen jälkeen tämä raja olisi kaksi vuotta vankeutta. Yleensä enimmäisrangaistusrajan ylittyminen pystyttäisiin arvioimaan jo jutun kirjallisessa valmistelussa, mutta etenkin syytteen tarkistustilanteissa, eli vedottaessa syytteen tueksi uusiin rikosoikeudellisesti merkityksellisiin perusteisiin, mainittu raja voi ylittyä myös pääkäsitelyssä.

Enimmäisrangaistuksen lisäksi käräjäoikeuden pitäisi siirtämisharkinnassa ottaa huomioon myös 6 §:n 1 momentissa oleva luettelo niistä rikoksista, jotka voidaan yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Tältäkin osin asian soveltuminen yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäväksi voidaan lähtökohtaisesti ratkaista jo kirjallisessa valmistelussa, mutta siirtäminen saattaa myös nyt tulla ajankohtaiseksi esimerkiksi syytteen tarkistamisen johdosta.

Lautamieskokoonpanoon siirtämisen lisäksi pykälä mahdollistaisi jutun siirtämisen myös kolmen virkatuomarin kokoonpanoon. Kuten 1 §:n 2 momentin kohdalla tarkemmin perustellaan, oikeudellisesti poikkeuksellisen vaikeat rikosjutut voitaisiin uudistuksen jälkeen käsitellä kolmen virkatuomarin kokoonpanossa. Tämä asian laatuun viittaava kriteeri pitäisi näin ollen ottaa huomioon myös silloin, kun pohditaan asian siirtämistä pois yhden tuomarin kokoonpanosta.

Pykälän 1 momentissa tuomioistuimelle säädetty asioiden siirtovelvollisuus saattaa kuitenkin tietyissä tapauksissa johtaa etenkin oikeudenkäyntien joutuisuustavoitteen kannalta epätydyttäviin lopputuloksiin. Ei voida esimerkiksi pitää perusteltuna, että jutun pääkäsitely olisi aina keskeytettävä ja asia siirrettävä lautamieskokoonpanon ratkaistavaksi tilanteissa, joissa asianomistaja tai syyttäjä tarkistaa syytettään siten, että tarkistetun syytteen mukainen teko ei lukeudu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin. Parempaan lopputulokseen päästäisiinkin, jos tuomioistuin voisi

myös syytteen tarkistamistilanteissa arvioida, onko käsittelyn siirtäminen lautamieskokoonpanoon tarkoituksenmukaista vai voitaisiinko jutun pääkäsittelyä kuitenkin jatkaa yhden tuomarin kokoonpanossa syytteen tarkistamisesta huolimatta.

Yllä mainitusta syystä pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, mukaan tuomioistuini voisi harkintansa mukaan jatkaa asian yhden tuomarin kokoonpanossa, vaikka juttu olisi pääkäsittelyn aikana muuttunut lautamieskokoonpanossa käsiteltäväksi.

Momentin soveltamisala ei rajoittuisi vain syytteen tarkistamiseen, vaan koskisi sen ohella myös muita mahdollisia prosessitoimia, joiden johdosta asia muuttuisi lautamieskokoonpanossa käsiteltäväksi. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi toissijaisen syytteen esittäminen sekä syytteen laajentaminen käsittämään toisen teon. Näin ollen momentti mahdollistaisi asian käsittelyn jatkamisen yhden tuomarin kokoonpanossa esimerkiksi myös silloin, kun pääkäsittelyssä on esitetty oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n rikoskategorioiden ulkopuolelle menevä toissijainen syyte tai laajennettu syyte koskemaan myös mainitun lainkohdan ulkopuolelle menevää tekoa. Syytteen laajentaminen luonnollisesti edellyttää uudistuksen jälkeenkin sitä, että tuomioistuin pitää laajentamista ROL 5 luvun 17 §:n tai 7 luvun 23 §:n perusteella soveliaana.

Kuten momentin sanamuodosta ilmenee, se koskisi vain niitä tilanteita, joissa asia muuttuisi vasta pääkäsittelyssä lautamieskokoonpanoa edellyttäväksi. Tätä voidaan perustella sillä, että ennen pääkäsittelyvaihetta tuomioistuin voi joutuisuustavoitteen kärsimättä valita jutun valmistelussa esitettyihin vaatimuksiin soveltuvan kokoonpanon tarvitsematta keskeyttää pääkäsittelyä.

Momentin soveltuminen olisi kytketty tiettyjen kriteerien täyttymiseen. Ensinnäkin se koskisi vain niitä tilanteita, joissa laamanni tai kärjätuomari toimii oikeuden puheenjohtajana. Momentilla ei siten olisi vaikutusta notaarin tai kärjäviskaalin toimivaltuuksiin.

Toisaalta käsittelyn jatkaminen yhden tuomarin kokoonpanossa edellyttäisi, että jatkamista voitaisiin pitää tarkoituksenmukaisena. Tällä kriteerillä viitattaisiin etenkin

menettelyn joutuisuustavoitteesen sekä asi-anosaisten oikeusturvaan.

Arvioitaessa asiaa joutuisuustavoitetta silmällä pitäen on huomattava, että esimerkiksi syytteen tarkistaminen tai toissijaisen syytteen esittäminen pääkäsittelyssä saattaa jo yksinään aiheuttaa tarpeen lykätä pääkäsittelyä esimerkiksi sen vuoksi, että vastaaja pystyisi vastaamaan myös uusiin vaatimuksiin. Mikäli näin on, joutuisuustavoitteen painoarvo on huomattavasti pienempi kuin silloin, jos asian pääkäsittelyä ei tarvitse jutun muuttumisen takia lainkaan lykätä. Joutuisuustavoitteen kannalta ajateltuna momentti tulisi-kin sovellettavaksi lähinnä vain niissä tilanteissa, joissa asian muuttuminen ei itsessään edellyttäisi käsittelyn lykkäämistä. Tilanteissa, joissa käsittely puolestaan jouduttaisiin esimerkiksi syytteen tarkistamisen johdosta lykkäämään, voitaisiin asian käsittely samassa yhteydessä useimmiten siirtää lautamieskokoonpanon ratkaistavaksi, oikeudenkäynnin keston juurikaan pidentymättä.

Käsittelyn siirtämistarvetta ei pitäisi kuitenkaan arvioida pelkästään prosessin joutuisuustavoitteen valossa, vaan asianosaisten oikeusturva olisi myös aina otettava harkinnassa huomioon. Joissakin tilanteissa asian käsittelyn siirtäminen lautamieskokoonpanoon voisi siis olla perusteltua siitä huolimatta, että käsittelyä olisi asian muuttumisesta huolimatta sinänsä mahdollista jatkaa ilman pääkäsittelyn lykkäämistä. Tällainen tilanne saattaisi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos pääkäsittelyssä esitystä tarkistetusta syytteestä voitaisiin tuomita huomattavasti ankarampi rangaistus kuin haastehakemuksen mukaisesta syytteestä.

Sanamuotonsa mukaisesti momentti koskisi vain niitä tilanteita, joissa asian käsittely olisi siirrettävä lautamieskokoonpanoon. Jos sitä vastoin asia muuttuisi pääkäsittelyn aikana oikeudellisesti niin vaikeaksi, että se pitäisi siirtää kolmen ammattituomarin kokoonpanoon, siirto olisi ehdotetusta 2 momentista huolimatta suoritettava.

8 luku Hakemusasioiden käsittely

4 §. Voimassa olevassa 4 §:ssä on viittaussäännös tiettyihin 2 luvun 1 §:n 2 momentissa mainittuihin juttutyyppeihin, joiden käsit-

telyä on riitaisissa tapauksissa jatkettava riita-asioiden käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Ehdotuksessa esitetään, että mainittu 2 luvun 1 §:n 2 momentti muutettaisiin, mistä syystä 4 §:n viittaus olisi poistettava ja viittauksen kohteena olevat juttutyypit mainittaisiin suoraan pykälässä. Pykälä jaettaisiin havainnollisuuden vuoksi kolmeen momenttiin.

Pykälän 1 momentissa lueteltaisiin edellä tarkoitettut juttutyypit. Näitä asioita olisivat edelleen yhteiselämän lopettamista, avioeroa, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, lapsen elatusta ja lapseksiottamista sekä holhousasiat. Viimeksi mainittujen asioiden osalta viittaus kohdistuisi holhousoimesta annettuun lakiin (889/1999), joka on korvanut voimassa olevassa laissa mainitun holhouslain.

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin voimassa olevaa lakia vastaava säännös siitä, että tuomioistuimien voi myös muussa riitaisessa hakemusasiassa päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelyjärjestyksessä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin voimassa olevaa lakia vastaavasti, että vaikka asia siirrettäisiin käsiteltäväksi riita-asiana, noudatettaisiin edelleen 8 luvun 7 ja 10 §:ää, joissa säädetään laiminlyönnin seurauksista ja asian ratkaisemisesta.

1.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

6 luku Pääkäsittelystä

11 §. Ehdotuksessa esitetään, että käräjäoikeus olisi rikosjutuissa päätösvaltainen myös kolmen virkatuomarin kokoonpanossa. Tämän vuoksi tuomioistuimen päätösvaltaisuutta koskevassa lainkohdassa pitäisi ottaa huomioon myös ne tapaukset, joissa lakimieskokoonpanoon pitää päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi ottaa uusi jäsen.

Välittömyysperiaatteen mukaisesti uuden jäsenen ottamisesta on lähtökohtaisesti seurauksena uuden pääkäsittelyn toimittaminen. Välittömyysperiaatetta loukkaamatta mainitusta pääsäännöstä voidaan kuitenkin tehdä poikkeus. Uutta pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa silloin, kun uusi jäsen on ollut paikalla koko pääkäsittelyn ajan. Mikäli riittävän pätevyyden omaava henkilö, esimerkiksi

notaari, olisi seurannut pääkäsittelyä sen alusta alkaen, hän voisi siirtyä ratkaisukokoonpanoon eikä asiassa tarvitsisi toimittautta pääkäsittelyä. Siviiliprosessissa asiasta säädetään vastaavalla tavalla oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:n 3 momentissa.

Uudistuksen jälkeen saattaa käytännössä tulla eteen kysymys nyt perusteltavan lainkohdan ja ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 a §:n 2 momentin välisestä yhteensovittamisesta. Jälkimmäisessä lainkohdassa säädettäisiin, että käräjäoikeuden lakimieskokoonpano olisi päätösvaltainen, kun jäseniä on vähintään kaksi. Käytännössä saattaisi siis ajankohtaistua tilanne, jossa yhdelle jäsenelle on tullut este kesken pääkäsittelyn ja käsittelyä on alusta alkaen seurannut tuomarin pätevyyden omaava henkilö. Tällaisissa tapauksissa ensisijainen toimenpide olisi tuomioistuimen kokoonpanon täydennyttäminen takaisin kolmeen tuomariin. Näin ollen ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 a §:n 2 momentin säännöksessä tarkoitettua kahden jäsenen kokoonpanoa olisi toimivaltakysymyksissä pidettävä viimeisenä vaihtoehtona.

Sinänsä ehdotettu kahden tuomarin päätösvaltaisuutta koskeva säännös vähentäisi tarvetta ottaa varajäsen seuraamaan pääkäsittelyä sen päätösvaltaisuuden turvaamiseksi. Etenkin notaarien kohdalla tuomioistuinharjoitteluun liittyvät koulutukselliset näkökohdat kuitenkin puoltaisivat tällaista järjestelyä. Samaten erittäin laajoissa asioissa on yleisesti perusteltua varmistaa mahdollisuuksien mukaan tuomioistuimen päätösvaltaisuus varajäsenen avulla.

1.3 Käräjäoikeuslaki

5 §. Nykyisin lainkohdassa säädetään siitä, että riita-asioissa kolmen tuomarin kokoonpanossa puheenjohtajan ja toisen jäsenen on oltava laamanni tai kärjätuomari. Koska esityksessä ehdotaan kolmen tuomarin kokoonpanon käytön laajentamista myös rikosasioihin, lainkohtaa ehdotetaan täydennettäväksi siten, että myös rikosasioissa kokoonpanon puheenjohtajan ja toisen jäsenen olisi oltava ammattituomari.

6 §. Pykälän 3 momentissa säädetään siitä, missä kokoonpanossa käräjäoikeuden on va-

pautettava henkilö lautamiehen tehtävästä. Nykyisin lainkohdassa on viittaus oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ään, jossa säädetään lautamieskokoonpanosta. Koska uudistuksen jälkeen lautamieskokoonpanosta säädettäisiin oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 1 momentissa, viittaussäännös olisi muutettava kohdistumaan viimeksi mainittuun lainkohtaan.

7 §. Pykälän jo nyt voimassa olevassa 1 momentissa säädetään siitä, että kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnanvaltuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi. Lautamiehen toimikausi päättyy momentin mukaan siis silloin, mikäli uusi kunnanvaltuusto ei enää uudelleen valitse lautamiestä tehtäväänsä. Käytännössä lautamiehen toimikauden päättymisestä voi aiheutua ongelmia, mikäli se päättyy rikosasian pääkäsitteilyn ollessa kesken. Näin saattaa käydä esimerkiksi silloin, kun pääkäsitteily on lykätty vastaajan mielentilan selvittämistä varten, jolloin lykkäys voi kestää pidemmän ajan. Lautamiehen toimikauden päättymisen seurauksena voisi olla se, että tuomioistuin menettää päätösvaltaisuutensa ja asiassa on ROL 6 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan toimitettava uusi pääkäsitteily. Jo pelkästään prosessitaloudellisista syistä tällainen tilanne on epätoivottava.

Mainitusta syystä lainkohtaan ehdotetaan uutta *2 momenttia*, jonka mukaan lautamiehen tehtävä jatkuisi kunnes asia on kärjäoikeudessa ratkaistu, vaikka uusi kunnanvaltuusto ei enää valitsisikaan lautamiestä uudelle kaudelle. Säännös siis varmistaisi sen, että kärjäoikeuden päätösvaltaisuuden säilyminen ei olisi riippuvainen siitä, valitaanko lautamies uudelle kaudelle vai ei.

Uuden 2 momentin johdosta pykälän voimassa oleva 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi ja 3 momentti 4 momentiksi. Voimassa olevan 3 momentin mukaan lautamiesten vuosittaisesta istuntopäivien lukumäärästä säädetään asetuksella. Sanottua momenttia vastaavaan uuteen 4 momenttiin tehtäisiin se perustuslain 80 §:n 1 momentin vaatima muutos, että istuntopäivien lukumäärästä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

17 §. Pykälässä säädetään notaarin tehtävistä. Sen mukaan laamanni voi määrätä virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan maakaaren

(540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita, hakemusasioita ja oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita. Edelleen laamanni voi pykälän mukaan määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan kärjäoikeuden puheenjohtajana a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasianssa, b) yhden tuomarin istunnossa rikosasianssa ja sakon muutorangastusasiassa; ei kuitenkaan käsiteltäessä pakkokeinolain (450/1987) mukaisia vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita, c) saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsitteilyssä ja d) ROL 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkooa.

Mainitun lisäksi laamanni voi nykyään määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan jäsenenä siviiliasioiden täysilukuisessa kokoonpanossa ja vahvistetussa lautamieskokoonpanossa sekä puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa, ei kuitenkaan rikosasianssa, jossa syytetty on vangittu tai jossa jostakin syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta on syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkooa tai kaksi vuotta vankeutta.

Kaikkia asioita koskien pykälässä on säännös siitä, että notaaria ei saa määrätä yksin tai kärjäoikeuden puheenjohtajana käsittelemään asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

Uudistuksessa esitetään lainkohdan muuttamista kokonaisuudessaan. Suurin osa muutoksista olisi luonteeltaan teknisiä ja selvittäviä eivätkä ne muuttaisi asiallisesti voimassa olevaa oikeutta.

Nykytilaan verrattuna ensimmäinen asiallinen muutos sisältyisi pykälän *1 momentin 2 kohdan c alakohtaan*. Sen mukaan notaari ei saisi yhden tuomarin kokoonpanossa käsitellä asiaa, jossa vastaaja on vangittuna tai matkustuskiellossa. Jo nykyään voimassa olevassa laissa on säännös, jonka mukaan notaari ei saa toimia lautamieskokoonpanon puheenjohtajana, jos vastaaja on vangittuna.

Ehdotus siis rajoittaisi notaarin toimivaltuuksia entisestään siten, että hän ei voisi käsitellä asiaa, jossa vastaaja on syytteenalaisen teon takia matkustuskiellossa. Toisena muutoksena nykytilaan olisi se, että uudistuksen jälkeen vangitsemisesta ja matkustuskiellosta johtuva rajoitus olisi voimassa myös notaarin yksin käsittelemissä asioissa. Kuten todettiin, voimassa olevan lain mukaan rajoitus on voimassa vain silloin, kun notaari toimii puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa.

Mainitun rajoituksen ulottaminen notaarin yksin istumiin asioihin perustuisi siihen, että vangitseminen ja matkustuskielto ovat kumpikin mahdollisia pakkokeinoja myös niissä asioissa, joita notaari voisi uudistuksen jälkeen ratkaista. Sekä vangitsemiseen että matkustuskieltoon voidaan pakkokeinolain mukaan tietyin edellytyksin turvautua, kun henkilöä epäillään rikoksesta, josta voidaan tuomita vähintään vuosi vankeutta. Ilman ehdotettua säännöstä olisi siten mahdollista, että notaarin yksinään ratkaiseman asian vastaaja voisi olla vangittuna tai matkustuskiellossa. Notaarille ei ole perusteltua antaa toimivaltuuksia toimia tuomarina tällaisissa asioissa.

Kuten pykälästäkin ilmenee, se koskee ainoastaan tapauksia, joissa vastaaja on syytteenalaisen teon takia vangittuna tai matkustuskiellossa. Uudistuksen jälkeenkin notaari voisi näin ollen käsitellä vankeus- tai sakkovangin juttuja sekä asioita, joissa vastaaja on muusta rikoksesta vangittuna tai matkustuskiellossa.

Matkustuskiellon nostaminen vangitsemisen ohella pakkokeinoksi, joka eväisi notaarilta toimivallan käsitellä mainitun pakkokeinon kohteena olevan henkilön asiaa, voidaan perustella johdonmukaisuuden vaatimuksella. Mikäli vastaajan vangittuna olominen vie notaarilta käsittelytoimivallan, ei voida pitää perusteltuna, että toisesta voimakkaasti henkilön vapauteen kohdistuvasta pakkokeinosta ei olisi vastaavaa seurausta. Edelleen tässä yhteydessä on muistettava, että matkustuskielto on pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n mukaan vangitsemiseen nähden vaihtoehtoinen pakkokeino.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan c alakohdassa tosiasiallisesti myös rajoitettaisiin notaarin nykyisiä toimivaltuuksia käsitellä pak-

kokeinoasioita. Nykyään voimassa olevassa lain mukaan notaari voi vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita lukuun ottamatta käsitellä pakkokeinolain mukaisia asioita. Uudistuksen jälkeen notaarilla ei enää olisi lainkaan toimivaltuuksia ratkaista pakkokeinolain mukaisia pakkokeinoasioita. Kysymys olisi tältä osin vain nykykäytännön kirjaamisesta lainsäädäntöön. Esimerkiksi vuonna 2006 käräjäoikeuksissa käsiteltiin yli 5 100 pakkokeinoasiaa, joista notaarit ja kärjäviskaalit ratkaisivat 81 kappaletta. Edelleen ehdotusta puoltaa se, että pakkokeinoasiat liittyvät usein törkeisiin rikoksiin ja niiden ratkaiseminen saattaa olla hyvinkin vaikeaa.

Muutoksesta huolimatta notaari voisi pääasian yhteydessä edelleen käsitellä pakkokeinoasioita. Syyteasian käsittelyn yhteydessä notaari olisi siten toimivaltainen tekemään tarvittavia päätöksiä esimerkiksi takavarikon voimassaolosta.

Mainittuun c alakohtaan ehdotetaan myös lisättäväksi säännös siitä, että notaari ei saisi yksin tuomita vankeusrangaistusta eikä myöskään käsitellä asiaa, josta on säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakko tai enintään yksi vuosi ja kuusi kuukautta vankeutta. Nykylaisissa tällainen toimivallan raja-
us koskee yleisesti kaikkia yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäviä asioita, mutta ammattituomarin osalta rajaussäännöstä ehdotetaan edellä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n kohdalla esitetyin perustein kumottavaksi. Mainittu lisäys käräjäoikeuslakiin tulisi siten välttämättömäksi sen johdosta, että notaarin toimivaltuuksia ratkaista asia yksin ei olla laajentamassa.

Lainkohdan 2 momentin 1 kohtaan ehdotetaan säännöstä siitä, että laamanni voisi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä rikosasiassa jäsenenä kolmen lakimiestuomarin kokoonpanossa. Uudistusehdotus vastaa tältä osin siviiliprosessissa jo nyt voimassa olevaa säännöstä siitä, että laamanni voi määrätä notaarin jäseneksi kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanoon. Etenkin tuomioistuinharjoittelun koulutuksellisten tavoitteiden kannalta voidaan tällaisten määräysten antamista pitää perusteltuna.

Nykyisin voimassa olevan 17 §:n 2 momentin 4 kohdan säännös notaarille annetta-

vasta määräyksestä toimia lautamieskokoonpanon puheenjohtajana ehdotetaan kumottavaksi. Ehdotus perustuu siihen, että uudistuksen jälkeen ammattituomari voisi yksin ratkaista kaikki sellaiset jutut, joiden käsittelemiseen notaarille voidaan nykyään antaa mainittu määräys, eli jutut, joissa voidaan tuomita enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Koska ei voida pitää perusteltuna, että notaari ratkaisisi lautamieskokoonpanossa yli kahden vuoden rangaistusmaksimilla varustettuja asioita, uudistuksen jälkeen notaarin ja kolmen lautamiehen kokoonpano ei enää olisi mahdollinen.

Mainittujen muutosten lisäksi lainkohtaan ehdotetaan tehtäväksi tiettyjä asiasisältöön vaikuttamattomia kielellisiä tarkistuksia.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:ää vastaavaa säännöstä siitä, milloin notaarin on siirrettävä käsittelemänsä asia toiseen kokoonpanoon. Ilman nimenomaista säännöstäkin on kuitenkin selvää, että notaarin pitää siirtää käsittelemänsä asia oikeudenkäymiskaaren 2 luvun mukaan toimivaltaiseen kokoonpanoon huomattessaan, ettei hän ole 17 §:n mukaan toimivaltainen käsittelemään asiaa. Tältä osin menettely siis vastaisi uudistuksen jälkeenkin nykyisin noudatettua käytäntöä.

Koska käräjäoikeuslain 3 b §:n mukaan käräjäviskaalin toimivaltuudet vastaavat notaarin täysimääräisiä toimivaltuuksia, käräjäviskaalin toimivalta tulee vastaavasti hiukan kaaventumaan.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009. Vuoden 2008 syksyn kunnallisvaaleissa valittujen kunnanvaltuustojen toimikausi alkaa vuoden 2009 alusta. Kunnanvaltuustot valitsevat käräjäoikeuksien lautamiehet, joiden toimikausi seuraa kunnanvaltuustojen toimikautta.

Yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaisesti uudet kokoonpanosäännökset tulisivat seuraavassa kappaleessa mainittua poikkeusta lukuun ottamatta sovellettaviksi heti lain tultua voimaan. Esimerkiksi kolmen virkatuomarin kokoonpano olisi käytettävissä niissä rikosasioissa, joiden pääkäsitely aloitetaan uuden lain tultua voimaan, vaikka asia

olisi tullut vireille vanhan lain aikana. Vastaavasti vaikka kumottavan lain mukaan asia kuuluisi lautamieskokoonpanoon, uusien säännösten mukainen yhden tuomarin kokoonpano pääkäsitelyssä olisi tällaisissa tapauksissa sallittu.

Notaarien ja käräjäviskaalien toimivaltaan ehdotetaan pieniä kavennuksia muun muassa siten, etteivät he enää toimisi rikosasioissa lautamieskokoonpanossa puheenjohtajina. Jos esimerkiksi notaari on tällaisessa tapauksessa antanut vanhan lain aikana rikosasian valmistelussa haasteen, se olisi edelleen pätevä, mutta uuden lain voimaantultua järjestettävässä pääkäsitelyssä toimivaltainen kokoonpano määräytyisi uusien säännösten mukaan. Jos asian pääkäsitely on alkanut ennen ehdotettavan lain voimaantuloa, asia voitaisiin käräjäoikeuslakiin otetun siirtymäsäännöksen perusteella kuitenkin käsitellä noudattaen nyt voimassa olevia säännöksiä. Ehdotettu siirtymäsäännös mahdollistaisi siten notaarin tai käräjäviskaalin lautamieskokoonpanossa aloittaman pääkäsitelyn jatkamisen samassa kokoonpanossa lain voimaantulon jälkeen, vaikka ehdotuksen mukaan notaarille ei enää voitaisikaan antaa määräystä toimia puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa. Ehdotettua siirtymäsäännöstä voidaan siten perustella etenkin prosessitaloudellisilla näkökohdilla, koska ilman siirtymäsäännöstä jouduttaisiin pääkäsitely toimitamaan kokonaan uudestaan esimerkiksi silloin, kun asia lykättäisiin kumottavan lain aikana ROL 6 luvun 10 §:n nojalla ja pääkäsitelyä jatkettaisiin uusien säännösten tultua voimaan.

3 Suhde perustuslakiin ja säättämisjärjestys

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 98 §:ssä on edelleen säädetty Suomessa tuomiovaltaa käyttävistä tuomioistuinten. Ylimpiä tuomioistuinta ja valtakunnanoikeutta lukuun ottamatta perustuslaissa ei ole säännöksiä tuomioistuinten kokoonpanosta. Perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan ylimmät tuomioistuimet ovat tuomi-

onvoipia viiden jäsenen kokoonpanossa, joll-ei laissa erikseen säädetä muuta jäsenmäärää.

Perustuslaissa ei siten aseteta erityisiä vaatimuksia käräjäoikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta tai lautamiesten osallistumisesta käräjäoikeuden päätöksentekoon. Esi-tyksessä ei myöskään ehdoteta muiden kuin tuomareiden toimivallan laajentamista lain-

käyttöasioissa. Mainituista syistä lakiehdotukset voidaan hyväksyä tavallisen lain sää-tämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Edus-kunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 768/2002,
muutetaan 2 luvun 1, 2 ja 4 §, 6 §:n 1 momentti ja 7 § sekä 8 luvun 4 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 1 § laeissa 1052/1991 ja 1181/2000, 2 § mainitussa laissa 1052/1991 ja laissa 690/1997, 4 §, 6 §:n 1 momentti ja 7 § mainituissa laissa 1052/1991 sekä 8 luvun 4 § mainitussa laissa 768/2002, sekä
lisätään 2 lukuun uusi 3 a § seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

1 §

Käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä.

Käräjäoikeus voi käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna.

2 §

Käräjäoikeuden 1 §:n 1 momentissa mainittua kokoonpanoa voidaan vahvistaa toisella lainoppineella jäsenellä, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljäs lautamies.

3 a §

Jos lautamiehelle on tullut este pääkäsitteilyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.

Jos kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa jäsenelle on tullut este pääkäsitteilyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun jäseniä on vähintään kaksi.

4 §

Riita-asian käsittelyä saadaan jatkaa 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, jossa asian käsittely on aloitettu, vaikka asia käsittelyn aikana muuttuu sellaiseksi, että se tulisi käsitellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa. Samoin voidaan menetellä, jos samaan oikeudenkäyntiin yhdistetään käsiteltäväksi myöhemmin vireille tullut 5 §:n 1 momentin mukaisessa kokoonpanossa käsiteltävä asia.

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta tai jos syytteessä tarkoitettu yksittäinen rikos on:

- 1) virkamiehen väkivaltainen vastustaminen;
- 2) törkeä varkaus;
- 3) törkeä kavallus;
- 4) törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus;
- 5) törkeä kätkemisrikos;
- 6) törkeä vahingonteko;
- 7) törkeä petos;
- 8) törkeä maksuvälinepetos;
- 9) 1—8 kohdassa mainitun rikoksen rangaistava yritys.

7 §

Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä käräjäoikeuden 1 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi.

Jos asia pääkäsittelyn aikana muuttuu sel-laiseksi, että se pitäisi käsitellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kokoonpanossa, saadaan asian käsittelyä kuitenkin jatkaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, jos laamanni tai käräjätuomari toimii oikeuden puheenjohtajana ja käsittelyn jatkamista voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

8 luku

Hakemusasioiden käsittely

4 §

Asian käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä, jos asia on riitainen ja kyseessä on:

- 1) yhteiselämän lopettamista, avioeroa tai puolison elatusta koskeva asia;
- 2) lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai lapsen elatusta koskeva asia;
- 3) lapseksiottamista koskeva asia; tai
- 4) holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu asia.

Muussa riitaisessa hakemusasiassa käräjäoikeus voi päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

Asian käsittelylajista riippumatta noudatetaan kuitenkin asiaan osallisen laiminlyönnin seurauksia koskevaa 7 §:ää ja asian ratkaisemista koskevaa 10 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 6 luvun 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, seuraavasti:

6 luku

Pääkäsittelystä

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken

pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Silloin kun asiaa käsitellään oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetussa kokoonpanossa, uutta pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos tuomioistuimeen otettava uusi jäsen on ollut paikalla koko pääkäsittelyn ajan. Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai

useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli
30 päivää.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20 .

3.

Laki

käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 5 §:n 1 momentti, 6 §:n 3 momentti sekä 7 ja 17 §, sellaisena kuin niistä on 17 § osaksi laeissa 467/2001 ja 247/2006, seuraavasti:

5 §

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa on puheenjohtajan ja yhden muun jäsenen oltava käräjäoikeuden laamanni tai käräjätuomari.

6 §

Jos lautamies menettää kelpoisuutensa tai muuten tulee sopimattomaksi lautamiehen tehtävään, käräjäoikeuden on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa vapautettava hänet tehtävästään tai määrättävä, ettei lautamies määräaikana saa hoitaa lautamiehen tehtävää. Ennen tehtävänsä vapauttamista lautamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

7 §

Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnanvaltuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi.

Jos pääkäsittely on kesken 1 momentissa säädetyn toimikauden loppuessa, lautamiehen tehtävä jatkuu kunnes asia on käräjäoikeudessa ratkaistu.

Kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaamaa.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään siitä, kuinka useassa istunnossa lautamies voi olla kalenterivuoden aikana.

17 §

Laamanni voi määrätä:

1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan käräjäoikeuden kansliassa:

- a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita;
- b) hakemusasioita;
- c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

- a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiassa;
- b) suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa;
- c) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa, jossa mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi ja kuusi kuukautta eikä vastaaja ole syytteessä tarkoi-

tetun rikoksen johdosta vangittuna tai matkustuskiellossa; tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;

d) oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa; ja

e) yhden tuomarin istunnossa sakon muun-
torangaistusasiassa.

Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

1) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 2 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa;

2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa; ja

3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa.

Notaaria ei saa määrätä käsittelemään yksin tai käräjäoikeuden puheenjohtajana asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Asia, jonka pääkäsittely on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, käsitellään tuomioistuimessa noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä 12 päivänä kesäkuuta 2008

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 768/2002,
muutetaan 2 luvun 1, 2 ja 4 §, 6 §:n 1 momentti ja 7 § sekä 8 luvun 4 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 1 § laeissa 1052/1991 ja 1181/2000, 2 § mainitussa laissa 1052/1991 ja laissa 690/1997, 4 §, 6 §:n 1 momentti ja 7 § mainituissa laissa 1052/1991 sekä 8 luvun 4 § mainitussa laissa 768/2002, sekä
lisätään 2 lukuun uusi 3 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

Päätösvaltaisuudesta

1 §

Käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasias-
 sa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja
 kolme lautamiestä.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen 1 momen-
 tissa tarkoitettussa kokoonpanossa myös:

- 1) yhteiselämän lopettamista, avioeroa ja puolison elatusta koskevassa asiassa;
- 2) lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevassa asiassa;
- 3) isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevassa asiassa;
- 4) lapseksiottamista koskevassa asiassa;
- 5) holhouslaissa tarkoitettussa asiassa; sekä
- 6) huoneenvuokrasuhteesta johtuvassa riita-asiassa.

Käräjäoikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta sen toimiessa maa-oikeutena säädetään kiinteistönmuodostamislainsa (554/1995).

2 §

Käräjäoikeudessa voi 1 §:ssä tarkoitettussa asiassa olla lisäksi toinen lainoppinut jäsen, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Sa-

1 §

Käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasias-
 sa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja
 kolme lautamiestä.

Käräjäoikeus voi käsitellä rikosasian myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna.

2 §

Käräjäoikeuden 1 §:n 1 momentissa mainittua kokoonpanoa voidaan vahvistaa toisella lainoppineella jäsenellä, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pi-

moin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljäs lautamies.

Jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.

4 §

Riita-asian käsittelyä saadaan jatkaa siinä 1 tai 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, jossa asian käsittely on aloitettu, vaikka asia käsittelyn aikana muuttuu sellaiseksi, että se sanottujen lainkohtien nojalla tulisi käsitellä toisenlaisessa kokoonpanossa. Samoin voidaan menetellä, jos samassa oikeudenkäynnissä 18 luvun säännösten nojalla yhdistetään käsiteltäväksi myöhemmin vireille tullut mainitun 1 tai 3 §:n nojalla toisenlaisessa kokoonpanossa käsiteltävä kanne.

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos syytteessä tarkoitettusta rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty *muuta tai* ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Tällöin rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko.

deittävä perusteltuna. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljäs lautamies.

(ks. ehdotettu 3 a §:n 1 momentti)

3 a §

Jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.

Jos kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa jäsenelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun jäseniä on vähintään kaksi.

4 §

Riita-asian käsittelyä saadaan jatkaa 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, jossa asian käsittely on aloitettu, vaikka asia käsittelyn aikana muuttuu sellaiseksi, että se tulisi käsitellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa. Samoin voidaan menetellä, jos samaan oikeudenkäyntiin yhdistetään käsiteltäväksi myöhemmin vireille tullut 5 §:n 1 momentin mukaisessa kokoonpanossa käsiteltävä asia.

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos *mistään* syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään *kaksi vuotta tai jos syytteessä tarkoitettu yksittäinen rikos on:*

- 1) *virkamiehen väkivaltainen vastustaminen;*
- 2) *törkeä varkaus;*
- 3) *törkeä kavallus;*
- 4) *törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus;*
- 5) *törkeä kätkemisrikos;*
- 6) *törkeä vahingonteko;*
- 7) *törkeä petos;*
- 8) *törkeä maksuvälinepetos;*
- 9) *1—8 kohdassa mainitun rikoksen rangaistava yritys.*

7 §

Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä käräjäoikeuden 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi.

7 §

Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä käräjäoikeuden 1 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi.

Jos asia pääkäsittelyn aikana muuttuu sellaiseksi, että se pitäisi käsitellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kokoonpanossa saada asian käsittelyä kuitenkin jatkaa 6 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, mikäli laamanni tai käräjätuomari toimii oikeuden puheenjohtajana ja käsittelyn jatkamista voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

8 luku

Hakemusasioiden käsittely

4 §

Jos kysymys on 2 luvun 1 §:n 2 momentin 1, 2, 4 tai 5 kohdassa tarkoitetusta hakemusasiasta, joka on riitainen, asian käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelystä säädetysissä järjestyksessä. Muussa riitaisessa hakemusasiassa käräjäoikeus voi päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Asian käsittelylajista riippumatta noudatetaan kuitenkin asiaan osallisen laiminlyönnin seurauksia koskevaa tämän luvun 7 §:ää ja asian ratkaisemista koskevaa 10 §:ää.

8 luku

Hakemusasioiden käsittely

4 §

Asian käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä, jos asia on riitainen ja kyseessä on:

- 1) yhteiselämän lopettamista, avioeroa tai puolison elatusta koskeva asia;
- 2) lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai lapsen elatusta koskeva asia;
- 3) lapseksiottamista koskeva asia; tai
- 4) holhustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu asia.

Muussa riitaisessa hakemusasiassa käräjäoikeus voi päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

Asian käsittelylajista riippumatta noudatetaan kuitenkin asiaan osallisen laiminlyönnin seurauksia koskevaa 7 §:ää ja asian ratkaisemista koskevaa 10 §:ää.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 6 luvun 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

6 luku

Pääkäsittelystä**Pääkäsittelystä**

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. *Silloin kun asiaa käsitellään oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetussa kokoonpanossa, uutta pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos tuomioistuimeen otettava uusi jäsen on ollut paikalla koko pääkäsittelyn ajan.* Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

3.

Laki**käräjäoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 5 §:n 1 momentti, 6 §:n 3 momentti sekä 7 ja 17 §, sellaisena kuin niistä on 17 § osaksi laeissa 467/2001 ja 247/2006, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

5 §

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa on puheenjohtajan ja toisen jäsenen oltava käräjäoikeuden laamanni tai kärjätuomari.

6 §

Jos lautamies menettää kelpoisuutensa tai muuten tulee sopimattomaksi lautamiehen tehtävään, käräjäoikeuden on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa vapautettava hänet tehtävästään tai määrättävä, ettei lautamies määräaikana saa hoitaa lautamiehen tehtävää. Ennen tehtävästä vapauttamista lautamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

7 §

Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnanvaltuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi.
 (uusi)

Kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaamaa.

Asetuksella säädetään siitä, kuinka useassa istunnossa lautamies voi olla kalenterivuoden aikana.

Ehdotus

5 §

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa on puheenjohtajan ja yhden muun jäsenen oltava käräjäoikeuden laamanni tai kärjätuomari.

6 §

Jos lautamies menettää kelpoisuutensa tai muuten tulee sopimattomaksi lautamiehen tehtävään, käräjäoikeuden on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa vapautettava hänet tehtävästään tai määrättävä, ettei lautamies määräaikana saa hoitaa lautamiehen tehtävää. Ennen tehtävänsä vapauttamista lautamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

7 §

Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnanvaltuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi.
Jos pääkäsittely on kesken 1 momentissa säädetyn toimikauden loppuessa, lautamiehen tehtävä jatkuu kunnes asia on käräjäoikeudessa ratkaistu.

Kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaamaa.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään siitä, kuinka useassa istunnossa lautamies voi olla kalenterivuoden aikana.

17 §

Laamanni voi määrätä:

1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan käräjäoikeuden kansliassa:

a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita;

b) hakemusasioita;

c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiasa;

b) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa ja sakon muuntorangaistusasiassa; *ei kuitenkaan käsiteltäessä pakkokeinolain (450/1987) mukaisia vangitsemis- ja matkustuskieltoasioita;*

c) saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä; ja

d) oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

1) oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna jäsenenä;

2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa;

3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa;

4) puheenjohtajana oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, ei kuitenkaan rikosasiassa, jossa syytetty on vangittu tai jossa jostakin syytteessä tarkoitettua yksittäisestä rikoksesta on syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta.

Notaaria ei saa määrätä yksin tai käräjäoikeuden puheenjohtajana käsittelemään asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

17 §

Laamanni voi määrätä:

1) virassa kaksi kuukautta olleen notaarin käsittelemään ja ratkaisemaan käräjäoikeuden kansliassa:

a) maakaaren (540/1995) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kirjaamisasioita;

b) hakemusasioita;

c) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita; sekä

2) virassa neljä kuukautta olleen notaarin tekemään saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä tarkoitettuja ratkaisuja sekä toimimaan käräjäoikeuden puheenjohtajana:

a) yhden tuomarin istunnossa hakemusasiasa;

b) suullisessa valmistelussa ja yhden tuomarin pääkäsittelyssä saamista koskevassa yksinkertaisessa riita-asiassa;

c) yhden tuomarin istunnossa rikosasiassa, jossa mistään syytteessä tarkoitettua yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi ja kuusi kuukautta eikä vastaaja ole syytteessä tarkoitettujen rikoksen johdosta vangittuna tai matkustuskiellossa; tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;

d) oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä, jossa tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa; ja

e) yhden tuomarin istunnossa sakon muuntorangaistusasiassa.

Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

1) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa ja 2 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa;

2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa; ja

3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa.

Notaaria ei saa määrätä käsittelemään yksin

tai käräjäoikeuden puheenjohtajana asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

*Asia, jonka pääkäsittely on alkanut ennen
tämän lain voimaantuloa, käsitellään tuomio-
istuimessa noudattaen tämän lain voimaan
tullessa voimassa olleita säännöksiä.*
